

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Matěj Bolek

TREST DOMÁCÍHO VĚZENÍ, JEHO VÝKON A KONTROLA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Jana Navrátilová, Ph.D.
Katedra trestního práva
červen 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. května 2014

Matěj Bolek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. JUDr. Janě Navrátilové, Ph.D. za její vstřícnost a spolupráci při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Pojem trestu	2
3.	Alternativní trestání	4
4.	Restorativní justice	6
5.	Vývoj alternativního trestání na území České republiky	7
6.	Současná právní úprava trestu domácího vězení v trestním zákoníku	10
7.	Přeměny jiných druhů trestů na trest domácí vězení	19
8.	Zvláštní úprava trestu domácího vězení pro mládež	22
9.	Výkon a kontrola trestu domácího vězení	23
10.	Elektronický monitorovací systém	31
11.	Probační a mediační služba	34
12.	Zahraniční úprava	39
12.1.	Irsko	39
12.2.	Itálie	40
12.3.	Slovensko	40
12.4.	Spojené království Velké Británie a Severního Irska	41
13.	Statistické údaje	42
14.	Závěr	43
15.	Seznam použité literatury a pramenů	47

1. Úvod

Výčet alternativních sankcí se po nabytí účinnosti nového trestního zákoníku rozšířil. Teprve s odstupem času je možné posoudit přínos této změny pro právní řád České republiky a pro společnost, kterou nepochybně trestní politika státu ovlivňuje. Pro téma moji diplomové práce jsem si vybral trest domácího vězení z několika důvodů.

Prvním důvodem byl institut trestu domácího vězení jako takový, vzhledem k tomu, že jeho zavedení je jednou z největších novinek, které trestní zákoník z roku 2009 přinesl. Jedná se o druh trestu, se kterým nejsou doposud velké zkušenosti, a který hledá konkrétní místo svého uplatnění, a to i přesto, že již několik let je možné tento trest uložit. Právě „neprobádanost“ tohoto institutu byla hlavním zdrojem inspirace této práce.

Dalším důvodem mého zájmu byl potenciál, který v tomto druhu trestu spatřuji do budoucna. I když se po amnestii prezidenta republiky z roku 2013 věznic vyprázdnily, není třeba zdůrazňovat, že systém trestání musí projít razantnější proměnou směrem ke snížení počtu vězňů odsouzených nepodmíněným trestem odnětí svobody. Trest domácího vězení se jeví být vhodnou alternativou pro méně závažnou trestnou činnost, kde však podmíněný trest odnětí svobody není dostačujícím prostředkem nápravy. Zjištění pravdivosti takového tvrzení je dalším cílem této práce.

Posledním důvodem, proč jsem se rozhodl pro toto téma, jsou moje zahraniční zkušenosti, které jsem získal při svém studiu v Irsku. Měl jsem možnost dozvědět se o úpravách v jiných právních řádech, především ve státech na západ od našich hranic, kde s tímto druhem sankce mají o něco větší zkušenosti. To mě také přimělo věnovat se problematice trestu domácího vězení v České republice.

Domácí vězení je jedním z druhu trestů, které je možné za spáchání trestného činu uložit. Z tohoto důvodu se pro komplexní pochopení problematiky mého tématu na začátku zaměřím na pojem trestu z teoretického hlediska a pokusím se alespoň o jeho stručné vymezení.

Tuto trestní sankci není možné izolovat od ostatních alternativních trestů, do jehož systému náleží. Mou snahou tudíž bude nastínit hlavní zásady alternativního trestání, včetně vývoje na území České republiky. Principy tohoto trestu jsou spojeny s koncepcí tzv. restorativní justice, a proto určitou část diplomové práce věnuji tomuto tématu.

Hlavní úlohou je však zaměřením se na samotnou právní úpravu trestu domácího vězení. Za jakých podmínek lze tuto sankci uložit, jak probíhá samotný výkon a jaké jsou možnosti kontroly výkonu trestu domácího vězení. Rád bych udělal rozbor jednotlivých ustanovení upravujících tento trest, na jejichž základě bude možné posoudit význam z hlediska závažnosti této sankce a její možné uplatnění při ukládání trestů.

Kontrola je v současné době spjata především s úlohami Probační a mediační služby České republiky, které tudíž nelze opomenout. Zaměřím se na obecné vymezení Probační a mediační služby, její vývoj, ale hlavně na jednotlivé úkoly, které souvisí s trestem domácího vězení, a to nejen při jeho kontrole.

Nelze nezaznamenat zvýšenou pozornost médií, věnující se elektronickému monitorovacímu systému. Dle mého názoru se kontrola výkonu trestu domácího vězení jeví jako jeden ze styčných bodů celé problematiky. Mou snahou tedy bude vymezit, co elektronické sledování vlastně zahrnuje, jak funguje a jaká je současná situace se zavedením tohoto způsobu kontroly výkonu trestu.

Závěrem bych rád využil svých zkušeností ze zahraničí a porovnal některé cizí právní úpravy s tou českou.

2. Pojem trestu

Čím by bylo trestní právo, kdyby nebylo trestu... Trest je a musí být nedílnou součástí trestního práva. Jaký by mělo smysl zakázat určité jednání, bez toho, aniž by zákonodárce stanovil odpovídající sankci? Ta je také součástí logické struktury právní normy. Stanovuje právní následky, které nastanou porušením povinnosti. Kvalita a kvantita takového následku je v trestním právu určována spáchaným trestným činem.

Definicí pojmu trestů je mnoho, avšak v našem právním řádu chápeme trest jako právní následek trestného činu představující jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona výlučně trestním soudem, zahrnující v sobě určitou újmu pro pachatele a vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu; jeho výkon je vynutitelný státní mocí.¹ Tato definice v sobě zahrnuje pojmové znaky, které charakterizují a zároveň odlišují trest v rámci trestního

1

Kratochvíl, V. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012. s. 552

práva od jiných podobných právních sankcí. S pojmem trestu souvisí i jeho účel, který se však v průběhu lidské historie mění a vyvíjí. Vykrytalizovaly tak tři základní teorie, které definují hlavní účel trestu.

Teorie absolutní je nejstarším konceptem účelu trestu a jeho zastánce řadíme do tzv. klasické školy trestního práva. Hlavní myšlenkou této teorie je, že trest je pouhou odplatou za spáchaný trestný čin. Nejlépe to vystihuje myšlenka: „trestá se, protože bylo spácháno zlo“. Trest je v tomto případě samoúčelný. Potrestáním pachatele má dojít k jakémusi narovnání spravedlnosti, která byla narušena spácháním trestného činu. Měl by se tedy podobat i povaze provinění, obsahovat tolik utrpení, bolesti a ztráty, kolik jí bylo způsobeno trestným činem.²

„Cílem trestů není mučit a trápit nějakou bytost, ani odčinit zločin. Cílem není nic jiného než zabránit zločincovi, aby znovu škodil svým občanům a odradit jiné, aby dělali to samé“³, napsal ve své knize O zločinech a trestech Cesare Beccaria odmítající prvek odplaty v účelu trestu. Tato teorie je nazývána jako relativní, vyjádřená formulí: „trestá se, aby nebylo páčáno zlo“. Klade důraz na preventivní účel trestu, jenž má trestným činům předcházet prostřednictvím tzv. generální prevence, zaměřené na potenciální pachatele, a zároveň působit speciální prevencí na pachatele trestného činu.⁴ Třetí teorií je teorie smíšená, někdy nazývaná slučovací, která si neklade za cíl nic jiného, než najít určitý průsečík obou výše zmíněných teorií.

Do našeho právního řádu se promítá teorie smíšená, z níž vycházel již Trestní zákon č. 117/1852 ř. z., který sice výslovně účel trestu nestanovil, ale z celkového pojetí zákona lze takové tvrzení vyvozovat.⁵ Stejně můžeme konstatovat i o trestním zákoníku z roku 2009, který sice také neuvádí ve svých ustanoveních účel trestu (i když jeho absence je díky tomu předmětem mnoha diskuzí) ale vliv smíšené teorie je zřejmý (oproti předchozím úpravám z dob totality). Trestní zákoník č. 86/1950 Sb. stanovil účel trestu v § 17 a Trestní zákon č. 140/1961 Sb. jej uváděl v § 23. Zejména zákon z roku 1950 kladl důraz na represivní a likvidační pojetí účelu trestu.⁶

2 Kuchta, J.; Válková, H., Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012. s. 222

3 Beccaria, C.; O zločinech a trestech. slovenský překlad Oľga Pažitková. Kalligram. 2009. s. 53

4 Kratochvíl, V. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012. s. 545

5 Lata, J.; Účel a smysl trestu. LexisNexis CZ. 1. vydání. 2007. s. 62

6 Lata, J.; Účel a smysl trestu. LexisNexis CZ. 1. vydání. 2007. s. 64

3. Alternativní trestání

Ve společnosti je jistě v povědomí lidí nejvíce rozšířený nepodmíněný trest odnětí svobody, jehož uložení je považováno veřejností za neadekvátnější reakci na spáchaný trestný čin. Ovšem tento druh trestu není zdaleka jediným, který trestní zákoník zná. Dá se říci, že jednotlivé druhy trestů se v našem právním řádu liší kromě jiného i podle toho, na jakou funkci trestu kladou hlavní důraz. Funkcemi trestu v praktičtější rovině jsou funkce retributivní a punitivní, to znamená, že pachatel musí nést za svůj čin přiměřenou odplatu a újmu. Dále restituční a satisfakční funkce, především vůči obětem zločinu. Zneškodnění nebo znemožnění pachateli páchat alespoň po dobu výkonu trestu další trestní útoky, je funkcí ochrannou. U alternativních trestů jsou pak zdůrazněny funkce sociálně rehabilitační, sledující především sociální integraci pachatele a generálně preventivní a individuálně preventivní funkce. Generálně preventivní funkce má působit na potenciální pachatele, tedy na společnost jako celek, oproti tomu individuálně preventivní působí pouze na pachatele ve snaze zabránit mu v dalším páchání trestné činnosti. To souvisí s požadavkem přispění k redukci kriminality. Bohužel nepodmíněný trest odnětí svobody, ač nelze zpochybnit naplnění ochranné funkce, znamenající zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti, v určitém směru požadavku snížení kriminality nedosahuje a kriminalitu spíše zvyšuje. Pachatel je totiž izolován od společnosti a dochází k přetrhání vazeb jak rodinných, tak pracovních. Ač se věznic snaží napravit a polepšit pachatele, podle publikovaných studií nejsou terapeutické postupy uplatňované pro resocializaci pachatelů dostatečné.⁷ Faktem bohužel zůstává, že je odsouzená osoba v kontaktu s ostatními spoluvězni (od kterých se může ledacos, v negativním slova smyslu) přiučit. Takové prostředí není obecně pro odsouzeného prospěšné a působí na jeho osobnost negativně i v dalších ohledech. Vězení má bezpochyby i vysoký stigmatizační efekt. Lidé po propuštění nejsou vnímáni společností příliš pozitivně, například na trhu práce, a proto je návrat do „běžného“ života mnohem složitější. Navíc uložení tohoto trestu by mělo přicházet v úvahu, pokud se ostatní tresty zdají být nedostačující. To je také uvedeno v podobě principu ultima ratio v důvodové zprávě k Trestnímu zákoníku z roku 2009.⁸

7 Novotný, O. Zapletal J a kol.; Kriminologie. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer. 2008. s. 239

8 Důvodová zpráva, zák. 40/2009 Sb, trestní zákoník

Proto náš právní řád nezná jen nepodmíněný trest odnětí svobody, ale také tzv. alternativní tresty. Jejich rozšíření je právě spojeno se skepsí z nepodmíněného trestu odnětí svobody, který neplní výše uvedené funkce. Smyslem zavádění alternativních trestů je vyplnit propast mezi podmíněným odsouzením a běžnou probací na jedné straně a uvězněním na straně druhé.⁹ Další důvody pro jejich zavedení, kromě eliminace negativních jevů provázejících výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, jsou ekonomická a kompenzační výhodnost a v neposlední řadě i obecná tendence k dekriminální a depenalizaci, tedy důvod trestněpolitický.¹⁰ Alternativní tresty se uplatňují při postihu méně závažné trestné činnosti, kde přichází v úvahu uložení krátkodobého trestu odnětí svobody. Uložení alternativních trestů odůvodňuje právě zabránění projevu negativních vlivů spojených s odnětím svobody. Jejich těžiště spočívá v intenzivnějším dohledu nad pachatelem.

Alternativní tresty jsou podmnožinou hmotněprávních alternativních opatření, jejichž účelem je nahrazovat nepodmíněný trest odnětí svobody. Rozlišují se na základě toho v jaké fázi trestního řízení se nacházejí, na hmotněprávní alternativní opatření a procesní alternativní opatření. Hmotněprávními jsou alternativní tresty a alternativy k potrestání. Procesními jsou tzv. odklony v trestním řízení.¹¹ Alternativní tresty lze považovat za základní typ alternativních opatření a jsou v nejširším smyslu definovány jako tresty, které nejsou spojené s odnětím svobody. V užším pojetí lze pak alternativní tresty definovat podle jejich účelu, jímž je nahrazení nepodmíněného odnětí svobody. Dle této definice jsou alternativními tresty v užším smyslu podle účinného trestního zákoníku trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení včetně podmíněného odsouzení s dohledem. Jejich alternativní charakter je zdůrazněn neslučitelností těchto trestů s nepodmíněným odnětím svobody, i když u peněžitého jen částečnou.¹² Pro úplnost je pak třeba dodat, že existuje ještě další alternativní trest, který je obsažen v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže - peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu.

9 Kolektiv autorů. K problematice alternativních trestů a opatření. 1997. s. 9

10 Novotný, O. Zapletal J a kol.; Kriminologie. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer. 2008. s. 240

11 Ščerba, F.; Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 30

12 Ščerba, F.; Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 31

4. Restorativní justice

S alternativním trestáním je spojena koncepce tzv. restorativní justice. Ta vzešla ze zjištění, která vyvrátila tradiční představy o potřebě poškozeného (oběti) se pachateli pomstít. Výzkumy ukázaly, že osoby postižené trestným činem ani tak nestojí o potrestání pachatele ve smyslu odplaty za způsobenou újmu. Naopak ukázaly, že naprosté většině obětí jde spíše o to, aby se jim dostalo co nejdříve, nejlépe neformální cestou, morálního i materiálního zadostiučinění.¹³ Poprvé se se základy restorativní justice můžeme setkat již v 70. letech minulého století v USA a ve Velké Británii, kde se v rámci experimentů začali setkávat poškozený s pachatelem. Tohoto setkání se vždy zúčastnil také laický nebo profesionální moderátor, který rozhovor usměrňoval a vedl záznam. Restorativní programy a iniciativy se pak postupně rozvíjejí v průběhu let 80. nejprve v USA a západní Evropě, postupně se však v 90. letech dostávají i do zemí střední a výchovní Evropy. V dnešní době můžeme restorativní justici definovat jako proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.¹⁴ Oproti tzv. trestající justici je trestný čin prohřeškem proti osobě a narušením vzájemných osobních vztahů. To plyne z přesvědčení, že trestným činem nevzniká konflikt mezi státem, který chce pachatele potrestat za porušení zákona, ale že se jedná o konflikt mezi konkrétními osobami, a proto je také nutné jej řešit na interpersonální úrovni. Není kladen důraz na vinu pachatele, ale na porušení normy, v jehož důsledku mu vzniknou závazky a povinnosti. K tomu aby bylo dosaženo takových cílů je bezpochyby nutné zapojit oběti trestných činů a dosáhnout i pro ně uspokojujícího výsledku. Takový výsledek lze například spatřovat v převzetí odpovědnosti pachatelem. Konečným cílem je obnovení původních vztahů a nabytí pocitu (jak pachatelem, tak i obětí), že věc je již uzavřená a v obnově vztahů není již třeba pokračovat.

Bylo by samozřejmě mylné si myslet, že tento koncept je nejen jediný správný, ale že by měl zcela nahradit tradiční pojetí. I když koncepce restorativní justice se

13 Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 179

14 Zehr, H., Úvod do restorativní justice, Sdružení pro českou probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26

nezaměřuje pouze na méně závažnou kriminalitu, tak právě u závažné trestné činnosti její účinnost klesá. Je to dáno tím, že se jedná o tzv. zločiny bez oběti nebo naopak ty, kde jsou oběti velmi početné.¹⁵ Uplatnění restorativní koncepce se nachází právě v podobě alternativních sankcí. Působení probačních úředníků u trestu domácího vězení pomáhá pachateli splnit své povinnosti směřující alespoň k částečné obnově vztahů s poškozeným a neklade hlavní důraz na odplatu v podobě trestu. Dle mého názoru není reálné, aby restorativní justice převážila tradiční trestající justici, je ovšem možné ji uplatňovat v co nejširší možné míře, sama praxe ukáže, v jakých případech je její upřednostnění lepší a kde se naopak bude jevit jako bezzubá.

5. Vývoj alternativního trestání na území České republiky

Pro ucelené pochopení problematiky alternativních trestů je dobré připomenout alespoň základní charakteristiku vývoje trestání na našem území. V následující kapitole se pokusím stručně shrnout základní proměny rysů trestání s důrazem na alternativní tresty, konkrétně na trest domácího vězení. Obecně domácího vězení bývalo dříve využíváno pro vyloučení tehdejších režimům nepohodlných osob ze společnosti.¹⁶ Na našem území tomu samozřejmě nebylo jinak. Ovšem jako druh trestu bylo u nás poprvé uplatněno již dříve, ještě před nabytím účinnosti současného trestního zákoníku, a proto jeho zavedení do našeho právního řádu není úplnou novinkou, jako by se tomu mohlo zdát.

Tresty v období středověku byly symbolického charakteru, tedy vyjadřovaly určitou pomstu na pachateli.¹⁷ Po celou dobu se jednalo o tresty nepřiměřeně přísné a především kruté a tyto rysy tehdejšího trestání neodstranila ani kodifikace Marie Terezie, jejíž zákoník nahradil tradici starého českého trestního práva.¹⁸ Teprve až v kodifikaci Josefa II. lze spatřovat určitou snahu o převýchovu pachatele, typickou právě pro alternativní tresty. Prvním předpisem, u kterého lze spatřovat prvky moderního trestání, je trestní zákon ze dne 27.5. 1852 č. 117 ř.z. Zlikvidoval některé feudální přežitky a kromě jiného

15 Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 181

16 Srov. Čadová, J., Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 149

17 Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 144

18 Tzv. Constitutio Criminalis Theresiana

poprvé kodifikuje trest domácího vězení v §246. Ustanovení nestanovovalo minimální nebo maximální možnou dobu výkonu trestu. Odsouzený buď slíbil, že se nevzdálí ze svého obydlí nebo výkon zajišťovala stráž. V případě porušení nastoupil odsouzený do výkonu trestu žalářem. Tzv. recepční normou¹⁹ byl přijat i do právního řádu nově vzniklé Československé republiky a v novelizované formě platil až do roku 1950.

Zákon č. 86/1950 Sb. zrušil původní rakouský zákoník a nahradil jej zcela novým, který vyhovoval tehdejšímu režimu. Tímto zákonem byla zostřena trestní represe, což vyjadřuje i účel trestu, jenž na prvním místě uvádí zneškodnění nepřítele pracujícího lidu.²⁰ Co do druhů trestu byly rozlišovány hlavní (trest smrti, odnětí svobody a nápravné opatření) a vedlejší (ztráta čestných práv občanských, ztráta státního občanství, vyloučení z vojska, ztráta vojenské hodnosti, propadnutí jmění, trest peněžitý, vyhoštění, zákaz činnosti, zákaz pobytu, uveřejnění rozsudku a propadnutí věci).²¹ Trest domácího vězení nebyl z předchozí právní úpravy převzat a tento druh trestu byl obnoven až se současnou právní úpravou. Nepřesné a vágní formulace jednotlivých norem v zákoníku z roku 1950 šly na ruku tehdejšímu režimu a trpěly deficitem ochrany lidských práv. Ke zdánlivému zlepšení, ovšem jen formálnímu, došlo se změnou politické situace koncem 50. let, kdy byl zákoník novelizován ve snaze posílit výchovnou funkci trestního práva a prohloubit individualizaci trestu. Bohužel se zásada individualizace stala naopak nástrojem zostření represe proti určitým (především politicky nepohodlným) osobám.

Trestní zákon č. 140/1961 přichází s jiným dělením trestů a místo trestů hlavních a vedlejších používá pojmy „tresty pravidelné“ a „trest výjimečný“, kterým byl jako jediný trest smrti. Pravidelnými tresty byly trest odnětí svobody, nápravné opatření, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci a vyhoštění.²² Za pozornost stojí především trest nápravného opatření, který se v hrubých rysech může podobat dnešnímu trestu obecně prospěšných prací. Podstatou bylo odvádění srážek ve výši 10 až 25 % ze mzdy ze zaměstnání, které pachatel vykonával. Ovšem uvedené ustanovení má dle mého názoru i jasný politický podtext, protože za určitých důvodů mohl soud nařídít,

19 Zákon č. 11/1918 Sb.

20 § 17 odst. 1 písm. a) zák. č. 86/1950

21 Vlček E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. Masarykova univerzita, 3. vydání. 2006. s. 49

22 §27 zák. č. 140/1961 Sb.

aby odsouzený vykonával „méně odpovědnou práci“. Dokonce mohl nařídit úplnou změnu druhu, způsobu i místa zaměstnání.²³ Bylo by tedy mylné se domnívat, popřípadě považovat tento druh trestu za předchůdce obecně prospěšných prací.

Začátkem 90. let se začalo upouštět od represivně orientovaných trestních sankcí. Bezpochyby je tomu především díky společensko-politickým změnám, které nastaly po roce 1989. Předtím lze jen těžko nalézt účinné resocializační nástroje, jež by si kladly jiný cíl, než potrestat pachatele vězením. Dochází k posilování zásady humanity, projevující se i na systému trestání. To lze ilustrovat na příkladu nahrazení trestu smrti trestem odnětí svobody na doživotí a dalšími změnami, které se dotkly druhů trestů.²⁴ Potřeba alternativních trestů však není podmíněna jen humanizací trestních sankcí, ale také přeplněností českých věznic. Česká republika vykazovala ve srovnání se západoevropskými zeměmi příliš vysoké počty vězňů na 100 000 obyvatel.²⁵ Kromě počtu uvězněných osob se bylo třeba přiblížit standardům ostatních evropských zemí, především na západ od České republiky. Soudci v této době neměli příliš možností ve způsobu potrestání pachatele, vzhledem k úzké škále trestů. Jedním z prvních experimentů byl projekt „Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež“, který byl inspirovaný německou a rakouskou zkušeností s tzv. odklony od trestního řízení, aplikovanými nejprve na mladistvých a mladých delikventech. Tento projekt narážel na kritiku z řad odborné veřejnosti (z důvodu prolomení principu legality) kdy orgány činné v trestním řízení jsou povinny stíhat všechny případy spáchání trestného činu, o kterých se dozví. Řešením byla novela trestního řádu z roku 1993, kterou byl zaveden institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Lze hovořit o prvním alternativním institutu v našem právním řádu. Tento institut byl na svou dobu revoluční, protože do našeho kontinentálního pozitivistického právního systému vnesl prvky anglosaského práva a vytvořil ideální možnost pro uplatňování prvních aktivit a postupů restorativní justice v našem trestním řízení.²⁶ Prvním opravdovým alternativním trestem v našem právním řádu byl trest obecně prospěšných prací, zakotvený novelou č. 152/1995 Sb. Jedná se o relativně přísnější alternativní trest, který v sobě obsahuje určitý druh legální

23 §44 odst. 4 zák. č. 140/1961 Sb.

24 Srov. Zak. č. 175/1990 Sb.

25 Novotný O., Zapletal J a kol.; Kriminologie. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer. 2008. s. 241

26 Čadová, J., Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. s11

nucené práce. Ta je samozřejmě v souladu s ústavněprávním i mezinárodněprávním zákazem nucených prací. Účelem je totiž nahrazení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Řádný výkon alternativních trestů by nebyl možný bez Probační a mediační služby a tak zákonem 253/1997 Sb. dochází k rozšíření prvků probace v českém trestním zákonodárství. Tento zákon přináší dvě změny, týkající se probace. A to trest podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem²⁷ a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem²⁸. Podstata prvně jmenovaného spočívá ve vynesení odsuzujícího rozsudku soudu a odložení výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu. Během ní je nad pachatelem vykonáván dohled. Odsouzený se musí řádně chovat a podrobit se případným přiměřeným povinnostem a omezením. Pokud se pachatel ve zkušební lhůtě vyhoví uloženým podmínkám a omezením, rozhodne soud o osvědčení, jinak rozhodne, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná.²⁹ K dalšímu a zásadnímu posunu ve vývoji alternativního trestání dochází rekonstrukcí trestního práva. Zákon č. 40/2009 Sb. obsahuje i nové alternativní tresty. Jedním z nich je trest domácího vězení. Ten se v rámci ostatních alternativních trestů jeví jako nejpřísnější a tomu i odpovídá jeho systematické zařazení ve výčtu trestů³⁰ i skutečnost, že vykonání trestu domácího vězení není spojeno s fikcí neodsouzení.

6. Současná právní úprava trestu domácího vězení v trestním zákoníku

Trest domácího vězení byl do našeho právního řádu zakotven zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nabyl účinnosti k 1.1. 2010. Ačkoliv tento zákon je účinný „jen“ několik let, úprava týkající se trestu domácího vězení již doznala několika novelizací. Institut trestu domácího vězení a podmínky jeho ukládání jsou upraveny v §60 trestního zákoníku.

Odst. 1

Soud může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže

27 §60a, §60b trestního zákoníku z roku 1961 po jeho novelizaci zák. č. 253/1997

28 §26 trestního zákoníku z roku 1961 po jeho novelizaci zák. č. 253/1997

29 Jelínek, J. Novelizace trestního práva v roce 1997. Linde Praha a.s – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka. 1998. s. 16

30 Srov. §52 trestního zákoníku

a) *vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a*

b) *pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.*

V prvním odstavci jsou stanoveny podmínky, jejichž splnění se vyžaduje, aby mohl být trest domácího vězení uložen. Vedle toho je také stanovena maximální přípustná doba trvání tohoto trestu, která je dva roky. Vysvětlení, proč je doba trvání zrovna dvouletá, můžeme spatřovat ve snaze v co největším rozsahu zajistit, aby tento trest byl dostatečnou alternativou trestu odnětí svobody. I když se nelze ubránit dojmu, že tato lhůta byla zákonodárcem stanovena bez konkrétnějšího důvodu a ani důvodová zpráva se o tom nijak nezmiňuje. Tato horní hranice je ve světě ojedinělá a řadí Českou republiku na špici v mezinárodním pořadí.³¹ Zákon nestanovuje minimální dobu výkonu domácího vězení, je tedy možné uložit tento trest i jen na několik dnů, ovšem pak zde vyvstává otázka, zda by krátká doba výkonu trestu splnila svůj smysl. Dva roky se naopak mohou zdát jako doba nepřiměřeně dlouhá. Vzhledem k tomu, že tento trest je především postaven na spolupráci s odsouzeným, mohlo by dlouhé trvání být kontraproduktivní - odsouzenému by mohla chybět vůle tento trest vykonat celý a docházelo by k jeho porušování, čímž by ztrácel smysl. Na druhou stranu nesmíme zapomenout na to, že je na rozhodnutí soudu, jakou „intenzitu“ stanoví, tedy jakou část dne a v jaké dny je odsouzený povinen se v určeném obydlí zdržovat. Proto použití maximální délky trestu se uplatní například u tzv. víkendového trestu, kdy by odsouzenému pachateli určil s ohledem na jeho specifické zaměstnání, rodinné či jiné poměry, aby se zdržoval v určeném obydlí nebo jeho části jen ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.³² K tomuto více v odstavci třetím. Trest domácího vězení lze uložit pouze pachateli, který spáchal přečin. S tím souvisí kategorizace trestního jednání, jež rozlišuje mezi zločinem a přečinem. O přečin se podle § 14 trestního zákoníku jedná u všech nedbalostních trestných činů a dále u těch úmyslných trestných činů, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Dále soud přihlíží k povaze a závažnosti trestného činu a k osobě a poměrům pachatele a musí dospět k názoru, že takový trest bude v souvislosti s výše zmíněnou

31 Král, V. Domácí vězení – další alternativní trest? Trestněprávní revue. č. 8/2007

32 Šámal, P. A kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

povahou dostačující. Kritéria určující povahu a závažnost trestného činu blíže specifikuje § 39 odst. 2 trestního zákoníku. Jsou jimi zejména význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu, jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osoba pachatele, míra jeho zavinění a jeho pohnutka a záměr nebo cíl trestného činu. Tato část je obecným vyjádřením soudní individualizace trestu v tomto odstavci. Poslední podmínkou je pachatelův příslib, že se bude zdržovat ve stanovené době na určené adrese. Jestliže pachatel s tímto trestem souhlasit nebude, jednoduše svůj slib nedá a nemůže mu být uložen. Domácí vězení je tak v platném českém právu jediný druh trestu, který není možné pachateli uložit proti jeho vůli. Tato podmínka souvisí i s tím, že k řádnému výkonu domácího vězení je zapotřebí i vůle pachatele tento trest podstoupit. Soud tím zjistí postoj pachatele k takovému trestu. Tímto způsobem se řeší kolize s principem nedotknutelnosti obydlí, zakotvená v článku 12 Listiny základních práv a svobod. Otázkou však zůstává, zda by nebylo vhodné souhlas vyžadovat i od osob, se kterými pachatel bydlí, vzhledem k narušení jejich ochrany nedotknutelnosti obydlí.³³ Tak tomu je například ve Švédsku nebo Nizozemsku, kde se kromě souhlasu odsouzeného vyžaduje i souhlas dospělých příslušníků jeho domácnosti.³⁴ Kromě toho, se výše zmíněným slibem pachatel zavazuje, že poskytne veškerou potřebnou součinnost. To znamená spolupráci při osobní návštěvě probačního úředníka, popřípadě souhlas s nasazením elektronického náramku a instalací zařízení sloužícího pro elektronický monitoring. Všechny výše zmíněné podmínky musí být splněny kumulativně.

Odst. 2

Jako samostatný trest může být trest domácího vězení uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Trest domácího vězení může být uložen samostatně, ale i vedle jiného trestu, pokud je tedy uložení dalšího druhu trestu přípustné. K tomu, aby mohl být trest domácího vězení uložen, musí mít soud za to, že vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Znovu se tedy uplatní posuzování kritérií podle § 39 odst. 2 trestního zákoníku jako v odstavci prvním. Trest může být uložen samostatně, aniž by trestní zákoník ve své zvláštní části tuto sankci za příslušný

33 Ščerba F., Právní úprava nových alternativních trestů, Bulletin advokacie 10/2009, s.86

34 Hořák, J., Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. Trestní právo 12/2005. s. 8

trestný čin stanovil, a to na základě ustanovení § 53 odst. 2 trestního zákoníku. Je právě projevem alternativní povahy sankce možnost uložení trestu domácího vězení samostatně, kdy soud může vybrat, zda zvolí nepodmíněný trest odnětí svobody nebo trest domácího vězení. Vedle tohoto trestu však podle §53 odst. 1 trestního zákoníku nelze uložit trest obecně prospěšných prací a zcela logicky ani trest odnětí svobody.

Odst. 3

Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; poskytovatel zdravotních služeb je povinen na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit.

Toto ustanovení, zabývající se samotným obsahem trestu domácího vězení, spolu s odstavcem čtvrtým, doznalo největších změn od původního znění. Provedením novely č. 330/2011 Sb. se změnilo vymezení doby, po kterou je pachatel povinen setrvávat v určitém obydlí. Soud ve svém rozhodnutí musí stanovit, jaké dny a v jakých hodinách se bude odsouzený zdržovat v určeném obydlí. Tím však vyvstává problém s rozsahem a tedy i mírou závažnosti této sankce. Dřívější úprava uváděla možnost soudu vybrat, zda stanoví dobu vlastním uvážením nebo ji ponechá zákonné úpravě, která představovala povinnost setrvávat v obydlí ve dnech pracovního klidu a volna a ve všední dny od 20:00 do 5:00 hodin. Díky tomuto ustanovení měl soud určité vodítko, v jakém rozsahu je tento trest zamýšlen a přitom mu dávalo možnost dobu upravit pro konkrétní případy. Dle důvodové zprávy zmiňované novely se v praxi ukázalo, že vymezení setrvávání v trestním zákoně je příliš návodné pro soudní rozhodování. Dle mého názoru je však vypuštění této části nešťastné, jelikož činí tuto sankci více neurčitou. Teoreticky je pak možné uložit tento trest 24 hodin denně po dobu dvou let. Jediné limity jsou stanoveny pouze obecnými ustanoveními zásad pro ukládání trestů, konkrétně pak zásadou humanity³⁵ a zásadou přiměřenosti.³⁶ Zřejmě nejvhodnějším řešením by bylo stanovení maximálního počtu hodin, které by byl odsouzený povinen se v určeném obydlí zdržovat. Smyslem této sankce není jistě úplná izolace pachatele, i když by pravděpodobně působila s daleko menšími důsledky než odnětí svobody.

³⁵ §37 odst. 2 trestního zákoníku

³⁶ §38 odst. 2 trestního zákoníku

Tento odstavce dále demonstrativně stanovuje případy, kdy se odsouzený nemusí zdržovat v určeném obydlí. Nepochybně se jedná o důvody, které nemohly být soudu předem známy, jelikož jinak by měl soud v rámci zásady individualizace trestu k takovým okolnostem při vyměřování trestu přihlídnout. Jde tedy o skutečnosti, které jsou nepředvídatelné a tudíž i ojedinělé a nahodilé. Bude se nejčastěji jednat o ambulantní ošetření lékařem, jež je také zmíněno v demonstrativním výčtu. Pojem obydlí je definován v ustanovení § 133 trestního zákoníku jako dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Toto vymezení klade důraz na faktický stav, nejedná se tedy jen o trvalé bydliště odsouzeného, ale může se například týkat i obytné chaty, ubytovny, vysokoškolské koleje, domova důchodců apod.³⁷ Obydlí, na které se má vztahovat povinnost odsouzeného se zdržovat, je místem výkonu trestu a soud ho specifikuje nikoli již v odsuzujícím rozsudku, ale až při nařízení výkonu podle §334a trestního řádu.³⁸

Odst. 4

Soud stanoví časové období, ve kterém je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části, v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.

Toto ustanovení, které přinesla výše zmíněná novela, navazuje na předchozí odstavce, jelikož stanovuje kritéria, kterými by se měl soud řídit při určování rozsahu doby výkonu domácího vězení. Na rozdíl od výčtu v předchozím odstavci se jedná o případy, které jsou soudu známy. Pro tyto okolnosti by měl soud upravit a přizpůsobit dobu zdržování se v určeném obydlí. Soud by měl přihlídnout především k tomu, zda se odsouzený stará, a zda má povinnost zaopatřit nezletilé děti. Právě tato možnost individualizace trestu je i jednou z hlavních výhod této sankce, kdy trestem nejsou tolik ovlivněny další osoby, které nemají se spácháním trestného činu nic společného a uložením trestu odnětí svobody by byly ve svém důsledku potrestány i ony. Otázkou

37 Šámal, P. A kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

38 Ščerba, F.; Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 316

zůstává, proč zákonodárce uvedl výkon zaměstnání nebo povolání jako důležitý důvod, tedy soudem nepředvídané skutečnosti v předchozím odstavci, a v tomto odstavci pak uvádí pouze čas potřebný k cestě do zaměstnání. Z logiky věci by tomu mělo být spíše naopak, kdy u pachatele se stabilním zaměstnáním soud dobu výkonu přizpůsobí v rozsudku a ojedinělé zdržení se na cestě zpět ze zaměstnání můžeme považovat za věc nepředvídatelnou a podřadit ji do předchozího odstavce. Interpretační potíže pak může činit i kritérium „vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí“. Toto kritérium by mohlo být přípustné podle odstavce třetího, kdy si lze pod nutnými osobními záležitostmi představit například svatbu, pohřeb či nemoc rodinného příslušníka odsouzeného. Z toho důvodu je dle mého tato část ustanovení nadbytečná a zbytečně zavádějící.

Odst. 5

Soud může uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v §48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.

K tomu, aby byla zdůrazněna výchovná funkce trestu, může soud uložit přiměřené povinnosti a omezení. V zájmu prevence recidivy soud doplní trest domácího vězení vhodnými přiměřenými omezeními a povinnostmi, které pomohou k resocializaci pachatele, a tudíž i k ochraně společnosti před dalším pácháním trestné činnosti. Tento odstavec odkazuje na ustanovení o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, konkrétně na odstavec čtvrtý. Zde zákon stanovuje demonstrativní výčet omezení a povinností, jež lze uložit. Důležitým faktorem při ukládání povinností a omezení je jejich přiměřenost. To nelze vyložit jinak, než že by měly sledovat účel, tedy vést pachatele, aby dále nepáchal trestnou činnost. Nemohou sankci nijak zosťřovat nebo působit i na jiné občany a rodinné příslušníky pachatele. Nemohou ukládat ani jiný druh trestu, jak je vysvětleno níže. Jako příklady povinností pak ustanovení §48 odst. 4 trestního zákoníku uvádí podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, programu sociálního výcviku a převýchovy, léčby ze závislosti na návykových látkách, jež nejsou ochranným léčením, programu psychologického poradenství, uhradit výživné, veřejně se omluvit nebo poskytnout poškozenému

přiměřené zadostiučinění. Příklady omezení jsou zdržení se návštěv nevhodného prostředí, styku s určitými osobami, neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, hazardních her, požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek.³⁹ Jelikož se jedná o výčet demonstrativní, může soud uložit i jiné vhodné povinnosti a omezení, a to buď místo uvedených, nebo i vedle nich, se zaměřením na specifikaci případu. V soudní praxi se pak ukládají omezení ve formě zákazů, jako například zákazu rušit noční klid nebo zákazu pálit líh.⁴⁰ Podstatou jsou tedy určité zásahy do svobody jednání a rozhodování pachatele během výkonu trestu, jejichž účelem je vedení řádného života pachatelem. Judikatura však uvádí, že se nesmí jednat o zákaz takových činností, jimiž by bylo nahrazování některého druhu trestu.⁴¹ Na rozdíl od podmíněného upuštění od potrestání s dohledem soud z logiky věci nestanovuje žádnou zkušební dobu, ale omezení a povinnosti se ukládají na dobu výkonu trestu domácího vězení. Pokud pachatel spáchal trestný čin, kterým způsobil škodu nebo nemajetkovou újmu anebo se trestným činem bezdůvodně obohatil, soud zpravidla uloží povinnost nahradit způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu, popřípadě vydat získané bezdůvodné obohacení. O následcích porušení přiměřených povinností a omezení je pojednáno dále.

Odst. 6

Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v §48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

Tento odstavec obsahuje možnost určité modifikace pro trestání osob ve věku blízkém mladistvým. Jedná se zejména o pachatele okolo 20 let věku, proti kterým již lze uplatnit instituty trestního zákoníku a proti kterým se postupuje výhradně dle trestního řádu. Ovšem právě pro trestání těchto osob dává trestní zákoník určitou možnost postupovat odlišně.⁴² Shodně formulovaná ustanovení se objevují tudíž

39 §48 odst. 4 trestního zákoníku

40 Šámal, P. A kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

41 Přiměřeně R 32/1964-I.

42 Kratochvíl, V. a kol., Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 573

i u jiných trestů.⁴³ Zákon zde nestanovuje pevnou hranici, protože úroveň fyzické a duševní vyspělosti je značně individuální, pouze uvádí „věk blízký“. Je na uvážení soudu, jakou hranici v daném případě stanoví. Neměl by však ve svém rozhodování přespříliš překročit hranici 18 let. Kromě přiměřených omezení a přiměřených povinností může soud uložit výchovná opatření, která jsou taxativně stanovena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.⁴⁴ Jedná se o dohled probačního úředníka⁴⁵, probační program⁴⁶, výchovné povinnosti⁴⁷, výchovná omezení⁴⁸ a napomenutí s výstrahou⁴⁹.

Ustanovení §61 bylo novelizováno již zmíněným zákonem č. 330/2011 Sb., které výrazně změnilo princip a postup v situacích, kdy trest domácího vězení není vykonán vůbec, řádně nebo včas. Tato novela, jak už tomu bývá, přinesla své výhody, ale také obsahuje některá negativa. Toto ustanovení zní:

„Jestliže se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu. Přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.“

Je-li naplněna alespoň jedna z podmínek, soud přemění trest domácího vězení na trest odnětí svobody. Přitom postupuje tak, že každý, byť i započatý, den nevykonaného trestu se bude rovnat jednomu dni výkonu trestu odnětí svobody. K přeměně může dojít i během výkonu domácího vězení. Zákonodárce tedy přistoupil na stejný model, jaký je u trestu obecně prospěšných prací. Podstatné pro přeměnu v trest odnětí svobody je, aby skutečnost, jež je důvodem pro přeměnu, nastala od nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku, kterým se tento trest uložil, do konce stanovené délky jeho trvání v odsuzujícím rozsudku a konkretizované v rozhodnutí soudu o nařízení výkonu tohoto trestu, popřípadě v rozhodnutí o změně místa, doby a dalších podmínek vykonaného

43 Srov. §48 odst. 5; §63 odst. 3; §75 odst. 4; §82 odst. 3 a § 85 odst. 3

44 Zákon č. 218/2003 Sb.

45 §16 zákona č.218/2003 Sb.

46 §17 zákona č. 2018/2003 Sb.

47 §18 zákona č. 2018/2003 Sb

48 §19 zákona č. 2018/2003 Sb

49 §20 zákona č. 2018/2003 Sb

domácího vězení.⁵⁰ Soud tedy již nadále nerozhoduje o náhradním trestu odnětí svobody, jak tomu bylo před novelou. Nespornou výhodou je skutečnost, že je zachován rozsah uloženého trestu domácích vězení a navíc je přihlíženo k již vykonané části trestu. To se může jevit jako spravedlivější přístup, kdy pachatel není potrestán předem stanoveným náhradním trestem, aniž by se při tom přihlíželo na již vykonanou část trestu. Na druhé straně však odsouzený ztrácí motivaci vykonat celý trest. Odsouzený totiž vlastně dopředu ví, že pokud v rámci domácích vězení několikrát poruší svou povinnost zdržovat se ve svém obydlí, hrozí mu jen krátkodobé nepodmíněné odnětí svobody, neboť soud zpravidla nerozhodne o přeměně okamžitě poté, co odsouzený k takovému rozhodnutí zavedl příčinu.⁵¹

Prvním důvodem pro přeměnu je vyhýbání se nástupu výkonu. Pachatel v tomto případě úmyslně oddaluje výkon trestu domácích vězení, aniž by pro to měl nějaký důvod uvedený v zákoně, tedy neexistuje překážka, pro kterou by nemohl nastoupit do výkonu trestu.⁵² Další důvod je formulován trochu zvláště: „jestliže pachatel bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácích vězení“. Zákonodárce měl jistě na mysli podmínky během samotného výkonu. Porušení přiměřených omezení a přiměřených povinností se nijak s pachatelem nesjednává a nedodržení povinnosti zdržovat se v určeném obydlí lze spíše subsumovat pod důvod zaviněného nevykonávání trestu ve stanovené době. Před zahájením výkonu totiž nedochází k žádnému formálnímu sjednání podmínek, lze říci určité dohodě, mezi pachatelem a soudem, popřípadě ani Probační a mediační službou, jak je tomu například u trestu obecně prospěšných prací.⁵³ Vysvětlení této formulace se může zdát až banálně jednoduché. Podle některých autorů poslanci pouze zkopírovali text upravující přeměnu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.⁵⁴ Pod obecnou formulací „jiné maření výkonu trestu“ můžeme podřadit kromě jiného povinnost odsouzeného poskytnout potřebnou součinnost při kontrole výkonu trestu. Stejně tak půjde o jednání odsouzeného, kterým je maření výkonu přiměřených povinností a nedodržování přiměřených omezení. Jak již bylo uvedeno výše, podstatou trestu domácích vězení je zdržovat se v určeném obydlí ve stanoveném časovém období. A je proto zřejmé, že

50 Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 832

51 Ščerba F., Právní úprava nových alternativních trestů, Bulletin advokacie 10/2009, s.86

52 Srov. § 60 odst. 3 trestního zákoníku; §334a odst. 2 trestního řádu

53 Srov. § 336 odst. 3, 6 trestního zákona

54 Ščerba F., Právní úprava nových alternativních trestů, Bulletin advokacie 10/2009, s.86

porušením této povinnosti musí dojít k přeměně na trest odnětí svobody. Tímto výčtem důvody pro přeměnu končí a je proto zvláštní, že ustanovení neobsahuje důvod porušení povinnosti vedení řádného života, jak je tomu například u trestu obecně prospěšných prací.⁵⁵ Požadavek vedení řádného života směřuje k napravení pachatele a jeho odrazení od dalšího páchání trestné činnosti. K dosažení toho také směřují přiměřené povinnosti a omezení které byly zmíněny již výše. Proto spáchání dalšího trestného činu ve výkonu trestu není důvodem pro přeměnu na trest odnětí svobody, i kdyby o takovém trestném činu bylo rozhodnuto ještě během výkonu trestu domácího vězení. Konečně je ještě nutné zmínit, že hodnocení, zda odsouzený naplnil podmínky pro přeměnu musí být posuzovány komplexně. To znamená, že porušení jedné z povinností automaticky neznamena přeměnu druhu trestu a je na uvážení soudu, v jakém rozsahu nebylo vyhověno podmínkám výkonu.

Rozhoduje-li soud o přeměně, určí délku nepodmíněného trestu odnětí svobody podle přepočítávací metody a určí i způsob výkonu trestu odnětí svobody, tedy rozhodne o typu věznice, kde odsouzený vykoná trest odnětí svobody.

7. Přeměny jiných druhů trestů na trest domácí vězení

Trest domácího vězení nemusí být uložen pouze jako tzv. primární trest, ale lze jej uložit po přeměně z jiného druhu trestu. V tomto směru bylo za poslední dobu provedeno několik novelizací trestního zákona, které případy přeměny na domácí vězení značně rozšířily. Z toho lze usuzovat snahu zákonodárce rozšířit možnosti využívání této sankce a především předcházet zbytečným nepodmíněným trestům odnětí svobody, i kdyby se jednalo o tresty krátkodobé.

Výjimkou je § 57a trestního zákoníku, který upravuje přeměnu nepodmíněného trestu odnětí svobody na trest domácího vězení. Podstatou tohoto ustanovení je snížení počtu vězňů, ale také jejich motivace pro řádný výkon nepodmíněného odnětí svobody. Při splnění podmínek jim může být na základě rozhodnutí soudu tento trest přeměněn na mírnější trest domácího vězení. Předně je nutné říci, že se jedná pouze o přečiny. Podmínkou je vykonání alespoň poloviny trestu, popřípadě zmírnění trestu na polovinu rozhodnutím prezidenta České republiky. Vězeň, především během výkonu trestu, musí prokázat své polepšení. Polepšení musíme chápat jako dodržování povinností, které má

⁵⁵ Srov. § 65 odst. 2 trestního zákoníku

odsouzený během výkonu trestu odnětí svobody. Obecný výčet povinností odsouzeného nalezneme v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody⁵⁶ v ustanovení § 28. Povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň je všeobecnou povinností odsouzených, jejímž obsahem je podrobení se všem omezením a zachování všech ustanovení a pravidel, jež jsou pro výkon trestu odnětí svobody stanoveny zákonem o výkonu trestu odnětí svobody, popřípadě dalšími právními předpisy upravujícími výkon trestu odnětí svobody.⁵⁷ Mezi jednotlivé povinnosti patří i dodržování vnitřního řádu věznice. Ten je významný z toho důvodu, že upravuje konkrétní chod věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici. Vnitřní řád je stanoven ředitelem věznice se souhlasem Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR a musí být samozřejmě v souladu s obecnými právními předpisy. Další podmínkou je vedení řádného života odsouzeným v budoucnu. Definice není zcela ohraničená a konkrétní výklad tohoto pojmu stanovuje judikatura. Obecně lze usuzovat, že se jedná především o to, aby pachatel nepáchal další trestnou činnost, aby dodržoval zákony a jiné právní normy. Do této definice bude spadat i řádná péče o děti, nenarušování občanského soužití v místě bydliště apod. Jsou-li tyto podmínky splněny kumulativně, tak soud posoudí, zda odsouzený vyhovuje stanoveným podmínkám a může rozhodnout o přeměně trestu. Doba pro výkon trestu domácího vězení se určí metodou přepočtu zbytku nevykonaných dní trestu odnětí svobody, když každý nevykonaný den je jedním dnem trestu domácího vězení. Z tohoto důvodu není soud vázán maximální výměrou v obecné úpravě v §60 odst. 1 trestního zákoníku a lze tedy překročit omezení v podobě nejvyšší možné výměry dva roky.

Další úpravou přeměny na trest domácího vězení je ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) trestního zákona. V tomto případě se jedná o přeměnu z trestu obecně prospěšných prací a účel této úpravy je přesně opačný než v minulém ustanovení⁵⁸, kdy domácího vězení je zpřísněním potrestání za porušení podmínek trestu obecně prospěšných prací. Jednotlivými důvody jsou nevedení řádného života, o kterém jsem se zmínil výše. Dalším důvodem je vyhýbání se nástupu výkonu trestu. Tento důvod míří na období před samotným započítáním výkonu. Jedná se například o porušení povinností, které jsou

56 Zák. č. 169/1999 Sb.

57 Kalvodová, V., Zákon č. 168/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 89

58 § 57a trestního zákoníku

spjatý s výkonem obecně prospěšných prací, jako jsou nedostavení se ve stanovený den na místo příslušného střediska Probační a mediační služby k projednání podmínek výkonu trestu, nereagování na výzvy probačního úředníka v tomto směru, nedostavení se k nástupu výkonu trestu v den stanovený probačním úředníkem na obecní úřad nebo k obecně prospěšné instituci, kde má odsouzený provádět práci nebo nesdělení informace odsouzeným probačnímu úředníkovi o změně pobytu. Odsouzený na rozdíl od trestu domácího vězení sjednává podmínky výkonu trestu na základě nařízení soudu o výkonu a jejich porušení je dalším důvodem pro přeměnu trestu. Zpravidla půjde o jednání v průběhu výkonu a jako příklad se nabízí nedodržení stanoveného druhu práce či nerespektování doby výkonu práce. Za maření výkonu trestu lze považovat jednání, která nelze zařadit pod jiné důvody. V tomto ohledu se nabízí jako příklad neposkytnutí potřebné součinnosti, ke které je odsouzený povinen⁵⁹ nebo nepodrobení se kontrole nad výkonem obecně prospěšných prací probačním úředníkem⁶⁰. Nevykonání trestu ve stanovené době je posledním důvodem pro přeměnu trestu. Jedná se například o nepokračování výkonu trestu odsouzeným bez jakékoliv příčiny, která by mu v tom bránila. Výše vyjmenované důvody musí nastat v tzv. rozhodné době, která je stanovena od okamžiku odsouzení do skončení výkonu trestu. Vyžaduje se, aby odsouzený naplnil zjištěné důvody pro přeměnu zaviněně, tedy nemůže se jednat o skutečnosti, které nastaly nezávisle na vůli odsouzeného. To ovšem neznamená, že jakékoliv zaviněné porušení podmínek, tedy naplnění důvodu, musí znamenat automatickou přeměnu druhu trestu. Soud vyhodnotí, jaké důvody byly naplněny a o jak vážné porušení se jednalo a teprve na základě toho se rozhodne. Metoda přepočítání je podobná jako v ustanovení o přeměně trestu odnětí svobody - s tím rozdílem, že zde každá i jen započatá hodina se počítá za jeden den domácího vězení. Soud je zde vázán podmínkami v obecných ustanoveních domácího vězení (tudiž nesmí překročit maximální výměru pro výkon trestu a přihlíží k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, jehož souhlas se v tomto případě vyžaduje).⁶¹

Ustanovení §69 trestního zákoníku prošlo také novelizací, kterou byl zaveden mezičlánek k uložení náhradního trestu odnětí svobody za peněžitý trest. Dřívější úprava ukládala za nevykonání peněžitého trestu ihned náhradní trest odnětí svobody.

59 § 336 odst. 5 trestního řádu

60 § 336 odst. 4 trestního řádu

61 § 60 odst. 1 trestního zákoníku

Novelou byla zavedena možnost přeměny peněžitého trestu na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací. Při ukládání trestu domácího vězení je soud vázán ustanovením § 60 odst. 1 trestního zákoníku. Teprve až naplněním důvodů, které se shodují s důvody v § 65 odst. 2 trestního zákoníku, je uložen náhradní trest.

8. Zvláštní úprava trestu domácího vězení pro mládež

Zvláštní úpravu pro mládež upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže.⁶² Tento zákon je k trestnímu zákoníku ve vztahu speciality, tedy nestanoví-li jinak, použijí se ustanovení trestního zákoníku, ale také trestního řádu, vzhledem k tomu, že zákon ve věcech mládeže obsahuje i procesní úpravu.⁶³ Mládeží se rozumí děti, což je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok, a mladiství, což je osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale nepřekročila osmnáctý rok svého věku.⁶⁴ Podstata domácího vězení se pro mládež nijak neliší. Obsahem je povinnost zdržovat se v určeném obydlí v soudem stanovené době. Není však nazýváno trestem, ale jedná se o trestní opatření.⁶⁵ Soud uloží trestní opatření domácího vězení tehdy, pokud by jiná opatření nevedla k dosažení účelu zákona, zejména k obnově narušených sociálních vztahů a předcházení protiprávním činům.⁶⁶ Ustanovení zákona vychází ze zásady ekonomie trestní represe, podle níž je nutné preferovat alternativní postupy a opatření zaměřené na sociální integraci a prevenci. Trestní opatření jsou zde chápána jako ultima ratio.⁶⁷ Soud nepřihlíží pouze k obecným podmínkám uložení domácího vězení, ale musí kromě jiného navíc přihlížet i k věku a rozumové a mravní vyspělosti a ke zdravotnímu stavu. Mladistvému musí být umožněno kromě návštěv lékaře, účasti na náboženských shromážděních, výkonu práce v zaměstnání, absolvování výuky ve škole a také účast na aktivitách, které se příznivě podílejí na rozvoji jeho osobnosti. Takovými aktivitami můžeme chápat například sportovní a zájmové kroužky.⁶⁸ Domácí vězení lze uložit pouze za přečin, tedy provinění nedbalostní nebo

62 Zák. č. 218/2003 Sb, o soudnictví ve věcech mládeže

63 Srov. § 1 odst. 3, zák. č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže

64 Srov. § 2 odst. 1, zák. č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže

65 Srov. § 24 odst. 1 písm. g), zák. č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže

66 Srov. § 3 odst. 2, zák. č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže

67 Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Šámalová, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 25

68 Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Šámalová, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha, 2011. s. 253

úmyslné, u něhož je stanovena horní hranice trestní sazby do pěti let. V tomto případě se neuplatní ustanovení § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které snižuje trestní sazby odnětí svobody na polovinu. Trestní opatření se od trestu domácího vězení liší v maximální možné výměře. Ta je stanovena podle § 26 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže na polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Nejvyšší přípustná sazba je tedy na jeden rok. Dle některých autorů je trestní opatření domácího vězení vnímáno mládeží jako intenzivnější újma než je tomu u dospělých pachatelů. Soud tedy musí vzít v potaz specifické chování mládeže, které by mohlo takovému trestnímu opatření ve větší míře vzdorovat, což by vedlo k poruše podmínek a tím i paradoxně ke zvýšení rizika recidivy či přinejmenším asociálního chování.⁶⁹ Je nezbytné k výkonu trestního opatření zajistit spolupráci rodinného a výchovného prostředí. K tomu je vhodné trestní opatření kombinovat i s výchovnými opatřeními. Správná kombinace výchovných opatření a působení dobrého rodinného zázemí může vést mladistvému k tomu, aby svoji trestnou činnost již neopakoval.

9. Výkon a kontrola trestu domácího vězení

Výkon a kontrola spolu úzce souvisí. Úpravu výkonu trestu domácího vězení nalezneme v ustanoveních trestního řádu. Stejně tak jako v trestním zákoníku následuje úprava výkonu této sankce za úpravou trestu odnětí svobody, konkrétně v § 334a až § 334h. Je zde obecná úprava kontroly domácího vězení a § 334h deleguje pravomoc Ministerstva spravedlnosti ČR k její podrobnější úpravě, která je obsažena ve vyhláškách⁷⁰.

Trest domácího vězení bude nejčastěji ukládán odsuzujícím rozsudkem, ale dalšími možnostmi jsou uložení této sankce trestním příkazem, dohodou o vině a trestu, ale i usnesením, kterým bylo ve vykonávacím řízení rozhodnuto o přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení⁷¹, usnesením o přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení⁷² a konečně usnesením o přeměně peněžitého trestu v trest domácího vězení⁷³. Zde je na místě upozornit na problém ukládání trestu domácího vězení trestním příkazem. Vzhledem k tomu, že tento druh trestu je vhodný pouze pro

69 Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání, s. 819

70 Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb. a 458/2009 Sb.

71 Srov. §57a trestního zákoníku a §333b trestního řádu

72 Srov. §65 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku a §340b trestního řádu

73 Srov. §69 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku a §344 odst. 2 trestního řádu

specifické případy osob odsouzených, musí soud s pomocí probačního úředníka zjistit, zda je trest opravdu vhodný. Soud má dokonce povinnost vyžádat si zprávu probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu trestu domácího vězení, včetně stanoviska obviněného.⁷⁴ Smyslem trestního příkazu je zrychlení trestního řízení, protože je vydáván bez projednání věci a je tedy zřejmé, že dostatečné zjištění vhodnosti domácího vězení je téměř nereálné a těžko si lze představit situaci, kde by soudce na detailnější prošetření čekal. Proto lze očekávat, že soudci raději šetření neprovedou a budou raději ukládat podmíněné tresty odnětí svobody, peněžité tresty, tresty obecně prospěšných prací, prostě takové druhy trestů, které je nebudou zdržovat.⁷⁵

Nehledě na to, o jaké rozhodnutí se jedná, vždy musí obsahovat obligatorně výrok o uložení trestu domácího vězení v konkrétní výměře a také výrok stanovující časové období, během něhož je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části. Nezbytností je stanovit konkrétní výměru trestu, tedy musí být patrné, v jakém rozsahu bude omezena svoboda odsouzeného. Musí být přesně určeno jaké dny a v jakém konkrétním čase se bude odsouzený povinen zdržovat v určeném obydlí. Před novelou č. 330/2011 rozhodnutí výrok stanovující časové období ještě obsahovat nemuselo, vzhledem k tomu, že ustanovení trestního zákoníku určovalo obecnou dobu časového období. Dalšími výroky mohou být stanovena uložení přiměřených omezení a přiměřených povinností⁷⁶ nebo dalších povinností jako například nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu, popřípadě vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem⁷⁷. Soud také může ve výroku povolit odsouzenému navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění.⁷⁸ K tomu, aby soud vhodně konkretizoval trest v rozsudku, je nanejvýš vhodné si vyžádat zprávu od probačního úředníka.⁷⁹ Takové informace usnadní soudu práci, jelikož potřebná zjištění by musel učinit sám, popřípadě využít policejní orgán, který nedisponuje takovými prostředky jako Probační a mediační služba. Pokud si soud od Probační a mediační služby zprávu před uložením trestu nevyžádal, bude třeba kontaktovat místně příslušné středisko Probační a mediační

74 Srov. §314e odst. 4 trestního řádu

75 Kučera, P., Kincl, M., Ztratí trest domácího vězení smysl? Trestní právo 4/2010. s. 3

76 Viz §48 odst. 4 trestního zákoníku

77 Viz §60 odst. 5 trestního zákoníku

78 Viz §60 odst. 4 trestního zákoníku

79 Více v kapitole Probační a mediační služba

služby ke zjištění potřebných informací pro nařízení výkonu trestu. Spolupráce s probačním úředníkem probíhá i v průběhu vykonávacího řízení. Ve všech případech probační úředník v rámci prvotních úkonů kontaktuje též vedoucího pořádkové služby místního (obvodního) oddělení Policie ČR, kterého informuje o provádění kontroly domácího vězení, čímž zajišťuje vzájemnou výměnu informací mezi Probační a mediační službou a Policií ČR. Smyslem je jednak zajistit případnou pomoc probačnímu úředníkovi při kontrolách, jednak policejní orgán bude informován o bezpečnostní situaci ve svém obvodu.⁸⁰

Poté, co se rozhodnutí stane vykonatelným, zašle předseda senátu soudu, který rozhodoval ve věci v prvním stupni, nařízení výkonu trestu domácího vězení. Výkon se nařizuje opatřením soudu (na rozdíl od nařízení obecně prospěšných prací) a musí obsahovat určení počátku a místa výkonu trestu. Další konkretizace není třeba, jelikož k ní došlo již v samotném rozhodnutí soudu, který trest domácího vězení uložil. Protože se nařizuje pouze opatřením, může trest místo předsedy senátu nařídit i vyšší soudní úředník.⁸¹ Nařízení je poté zasláno příslušnému středisku Probační a mediační služby a rovněž i odsouzenému. Z ustanovení § 334a trestního řádu přímo nevyplývá požadavek bezodkladného zaslání po okamžiku vykonatelnosti rozhodnutí, ovšem jakékoliv rozhodnutí, kterým se ukládá trest nebo ochranné opatření, má být vykonáno ihned, jakmile se stane vykonatelným.⁸² Příslušným střediskem by mělo být to, které se nachází v místě výkonu trestu domácího vězení. Podstatnou náležitostí nařízení výkonu je stanovení počátku výkonu trestu. Bez této podmínky by odsouzený nemohl trest vykonat. Počátek má být stanoven tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. V tomto znění můžeme spatřovat určitou shovívavost zákonodárce, který v souladu se zásadou humanismu poskytuje odsouzenému určitý čas před zahájením výkonu trestu. Zákon nestanovuje, jak dlouhá doba má být odsouzenému poskytnuta, lze však dovodit, že nesmí být nepřiměřeně dlouhá, v souladu se zásadou bezodkladnosti výkonu, spočívající v tom, že vykonatelné rozhodnutí musí být realizováno okamžitě, s výjimkou institutu odkladu výkonu trestu.⁸³ Právě stanovení příliš dlouhé lhůty by mohlo být považováno za obcházení zákona, když by taková situace nahrazovala institut

80 Šámal, P. a kol. Trestní řád III. §315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3836

81 Srov. §12 a §13 zák. č. 121/2008 Sb.

82 Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. s.780

83 Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck. 2013. s. 899

odkladu výkonu trestu. Z tohoto důvodu se bude reálně jednat řádově o dny, nanejvýš týdny. Na místě je i použití analogie s § 321 odst. 2 trestního řádu, kde lze před výkonem trestu odnětí svobody za určitých podmínek poskytnout odsouzenému přiměřenou lhůtu k obstarání vlastních záležitostí, maximálně však ve výši jednoho měsíce. O poskytnutí určité doby před začátkem výkonu může požádat i odsouzený, zpravidla ji však bude stanovovat soudce. Ustanovení blíže neurčuje, co se konkrétně myslí vlastními záležitostmi, především z důvodu rozmanitosti nabízených důvodů. Může se ale například jednat o záležitosti týkající se pracovního poměru odsouzeného, zaopatření nezletilých dětí, domluvu s majitelem místa výkonu trestu apod. Trest domácího vězení spočívá, jak již bylo uvedeno výše, ve zdržování se v určeném obydlí nebo jeho části. Ke konkretizaci místa dochází až ve vykonávacím řízení a odsouzený nemusí do té doby místo uvádět ani v písemném slibu. Soud však zpravidla bude mít o místě výkonu představu, zvláště pokud ještě před uložením trestu spolupracoval s Probační a mediační službou, která vhodné místo vytipovala v předložené zprávě. Místo je určeno předsedou senátu ihned po nabytí právní moci rozhodnutí. Podle § 334a odst. 3 musí být přihlédnuto k osobním a rodinným poměrům odsouzeného, dále k místu jeho zaměstnání a k možnostem dopravy. Místem se stanovuje buď místo trvalého pobytu, nebo místo, kde se odsouzený zdržuje. Ještě před započítáním výkonu trestu je probační úředník povinen informovat odsouzeného, případně osoby žijící s ním ve společném obydlí, o omezeních spojených s kontrolou a o povinnostech v rámci součinnosti, ke kterým se písemně zavázal.⁸⁴

Kontrola výkonu trestu domácího vězení je možná v zásadě dvěma způsoby, které připouští i ustanovení § 334b trestního řádu. Prvním způsobem je kontrola prostřednictvím tzv. elektronického monitorovacího systému, jenž umožňuje detekci pohybu odsouzeného. V České republice zatím tento způsob kontroly zaveden nebyl a stále není jasné, kdy konkrétně bude zaveden, vzhledem k tomu, že zatím nebylo vypísáno ani výběrové řízení na provozovatele nebo dodavatele elektronického monitorovacího systému. Více k tomuto způsobu kontroly v jiné kapitole.⁸⁵

Druhým způsobem, zatím u nás jediným, je provádění namátkové kontroly probačním úředníkem, popřípadě asistentem Probační a mediační služby. Obecně se dá říci, že probační úředník má při kontrole nezastupitelnou a nejdůležitější úlohu, která se

84 Srov. §3 vyhláška č. 456/2009 Sb.

85 Viz kapitola Elektronický monitorovací systém

nijak nezúží, bude-li vykonávána pomocí již zmíněného elektronického sledování. Vzhledem k tomu, že trest domácího vězení je úzce spojen s resocializačními programy odsouzených, probační úředník v tomto ohledu poskytuje dostatečnou podporu a zázemí, aby osoba vykonávající tento druh sankce řádně své povinnosti plnila. Kromě toho také kontroluje, zda odsouzený dodržuje soudem stanovená přiměřená omezení. Úkolem probačního úředníka je také působit na odsouzeného, aby nahradil škodu či nemajetkovou újmu, případně vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.⁸⁶ Hlavní náplní je samozřejmě kontrola samotné podstaty domácího vězení, kterou je povinnost osoby zdržovat se v určeném obydlí ve stanoveném časovém období. Podrobnosti o kontrole stanovuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR.⁸⁷ Trestní řád upravuje pouze povinnost odsouzeného umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí. Zde je na místě připomenout, že obviněný před uložením trestu musí s tímto druhem sankce vyslovit souhlas, jehož projevem je podepsaný písemný slib. Jak bylo již uvedeno výše, takové řešení odstraňuje případné porušení ústavního práva a základní svobodu každé osoby na nedotknutelnost obydlí⁸⁸. Kontroly probíhají formou osobní návštěvy probačního úředníka, popřípadě asistenta. Jeho povinností je prokázat se služebním průkazem Probační a mediační služby a naopak je oprávněn vyžadovat od odsouzeného prokázání jeho totožnosti. Osoba v trestu domácího vězení je povinna k součinnosti, která spočívá zejména v umožnění vstupu do obydlí a ve spolupráci při plnění přiměřených omezení a přiměřených povinností směřujících k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Nebude-li odsouzený přítomen ve stanoveném čase v určeném obydlí, musí o tom co nejdříve informovat probačního úředníka a soud, který trest uložil. Důvody porušení výkonu trestu zjišťuje a ověřuje pracovník Probační a mediační služby a rovněž reaguje na všechny změny během výkonu trestu tím, že je projednává s odsouzeným. V této souvislosti informuje o zjištěných skutečnostech soud.⁸⁹ Frekvence návštěv se liší podle konkrétního případu. Probační úředník musí zohlednit zejména osobnost klienta a jeho motivaci k výkonu trestu domácího vězení, jeho dosavadní zodpovědnost a spolehlivost při výkonu trestu, závažnost spáchaného trestného činu, ale i míru rizika vyplývajícího z případného maření kontrol.

86 Viz kapitola Probační a mediační služba

87 Vyhláška č. 456/2009 Sb.

88 Srov. čl. 12 Listina základních práv a svobod

89 Čadová, J., Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. s. 157

Namátkovou kontrolu přitom musí provést nejméně třikrát v jednom měsíci.⁹⁰ V nočních hodinách provádí pracovník kontrolu v doprovodu další osoby. K tomu může požádat příslušníka Policie ČR, který však není oprávněn bez zákonných důvodů vstupovat do obydlí.⁹¹ Tento způsob kontroly se nezdá být příliš efektivní, minimálně v porovnání se zatím nefunkčním elektronickým monitoringem. Limity osobní kontroly Probační a mediační službou jsou v jejím personálním podhodnocení, ale i pokud by se počty pracovníků zvýšily, je kontrola většiny času, po který je odsouzený povinen setrávat v určeném obydlí, nereálná.⁹² Ke zvýšení účinnosti tohoto způsobu může za určitých podmínek přispět i tzv. vzdálená kontrola, spočívající v zavolání odsouzenému prostřednictvím telefonické linky nebo internetových komunikačních programů, kde je možnost využít webovou kameru za účelem spolehlivé identifikace osoby.⁹³

Podmínky výkonu trestu domácího vězení stanovuje ve svých ustanoveních § 60 a § 61 trestní zákoník.⁹⁴ Rozsudkem dochází k individualizaci a konkretizaci trestu, tedy stanovení konkrétní povinnosti zdržovat se ve stanovenou dobu v určeném obydlí a výčtu případných přiměřených omezení a povinností. Nastane-li situace, kdy si je odsouzený předem vědom, že nemůže dostát svých povinností, neprodleně o tom informuje probačního úředníka, s kterým projedná důvody vedoucí k nesplnění povinností. Musí se jednat o závažné důvody, jakými jsou například plánovaná lékařská prohlídka, pohřeb nebo svatba rodinného příslušníka. Nastanou-li akutní důvody pro nedodržení stanovených podmínek, jakými může být nezaviněné zdržení se na cestě ze zaměstnání či hospitalizace v nemocnici, je odsouzený povinen neprodleně, jakmile mu to skutečnosti dovolí, informovat probačního úředníka. Za tímto účelem je odsouzený povinen se následující den dostavit k probačnímu úředníkovi a doložit tvrzené důvody. Pokud dojde k porušení podmínek, které nejsou důvodné, má probační úředník, ale také provozovatel elektronického kontrolního systému povinnost informovat soud, který výkon trestu nařídil.⁹⁵ Sdělí mu i výměru již vykonaného trestu a okolnosti, které byly příčinou porušení výkonu. V souvislosti s tím může probační úředník, nikoliv však provozovatel elektronického kontrolního systému, podat návrh na přeměnu trestu

90 Pokyny ředitele Probační a mediační služby ČR č. 4/2010

91 Srov. §21 odst. 1 písm. b) zák. č. 273/2008 Sb.

92 Ščerba, F.; Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 327

93 Šámal, P. a kol. Trestní řád III. §315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3847

94 Viz kapitola Úprava domácího vězení v trestním zákoníku

95 Srov. § 334c trestního řádu

domácího vězení. O přeměně rozhoduje soud a až do právní moci rozhodnutí pokračuje probační úředník a provozovatel elektronického kontrolního systému ve své činnosti spočívající v kontrole výkonu trestu. O přeměně může soud rozhodnout i bez takového návrhu ve veřejném zasedání.⁹⁶

Jak již bylo řečeno, počátek výkonu se stanoví tak, aby mohl odsouzený obstatat své záležitosti. V tomto případě se však jedná v zásadě o dny, kdy je výkon trestu „odložen“. Pro závažnější důvody, které jsou z časového hlediska náročnější, musí být využit institut odložení podle § 334d trestního řádu. Takovým důvodem může být například výkon trestu odnětí svobody. O odložení rozhoduje předseda senátu formou usnesení. Informace o důvodech odložení zjistí ze své vlastní činnosti, popřípadě na od probačního úředníka či samotného odsouzeného. Je nutné však zdůraznit, že je na rozhodnutí předsedy senátu, zda výkon trestu odloží či nikoliv. Rozhodne-li o odložení, musí stanovit potřebnou dobu, po kterou budou důležité důvody trvat. Zákon nestanovuje, na rozdíl od trestu odnětí svobody⁹⁷, maximální možnou délku odkladu. Doba, po kterou byl výkon trestu odložen, se nezapočítává do doby výkonu trestu a nezapočne tak ani v případě odložení běžet. Oproti tomu u přerušení dochází ke stavení doby výkonu trestu. Soud nařídí přerušení ze stejných důvodů jako u odvolání a jediný rozdíl mezi přerušením a odvoláním je ten, že přerušení nastane až v průběhu výkonu trestu. Stanou-li se důvody u odložení či přerušení, jež jsou zatím dočasného charakteru, trvalého rázu, může soud rozhodnout o upuštění od výkonu trestu domácích vězení.⁹⁸

Během výkonu trestu mohou samozřejmě nastat skutečnosti, které odůvodňují potřebu změnit podmínky výkonu, aniž by však bylo zapotřebí využít institutu přerušení. Může jít o změnu místa nebo doby výkonu trestu, ale také o změnu přiměřených omezení a povinností stanovené soudem. Ustanovení ve svém znění zdůrazňuje zásadu *reformatio in peius*, tedy že nelze zhoršit postavení odsouzeného. Změna obydlí bude připadat v úvahu například při skončení nájmu. Kromě toho ustanovení reaguje na úpravu institutu vykázání ze společného obydlí, kterou se zákonodárce snaží chránit oběti domácích násilí. Změna doby bude přicházet v úvahu především se změnou pracovní doby odsouzeného. Přitom nesmí být zvýšen

96 Srov. § 334g odst. 1 trestního řádu

97 Srov. §323 trestního řádu

98 Srov. §334f odst. 3 trestního řádu

počet hodin strávených v určeném obydlí během týdne. Ustanovení je projevem zákazu zhoršení postavení v neprospěch. Na druhou stranu však komplikuje flexibilitu případné změny. Vylučuje totiž možnost stanovení rozdílného počtu hodin, aniž by však došlo k jejich celkovému snížení. Je vcelku lehce myslitelný případ, kdy odsouzený, vzhledem ke svému zaměstnání, tráví v práci jeden týden více hodin než následující, jak je tomu například u tzv. krátkých a dlouhých týdnů v zaměstnání na směny. U přiměřených omezení a povinností se vychází z celkového omezení, které nesmí být větší. V tomto případě se bude nejčastěji jednat o zmírnění takových povinností, kdy pachatel například dokončí rekvalifikační kurz. Ke změně výkonu trestu musí vést pouze skutečně důležité důvody. Na jedné straně trest musí být řádně vykonán a případná změna nesmí výkon nijak mařit, na druhé straně nelze lpět na výkonu jednou nařízeného trestu, který by se vzhledem ke změně okolností mohl stát nepřiměřeně tvrdým a přísným.⁹⁹

Institut upuštění od výkonu trestu domácího vězení se využije v případech, kdy důvody, které mohly být důvodem pro odklad či přeměnu, budou trvalého rázu a není šance, že by mohly v budoucnu odpadnout. Zákon zmiňuje zejména nevléčitelnou životu nebezpečnou nemoc nebo nevléčitelnou duševní nemoc, ale připouští se i jiné obdobně závažné důvody.¹⁰⁰ Novelou bylo upraveno ustanovení o upuštění od potrestání tak, že v případě vydání odsouzeného do cizího státu nebo jeho předání jinému členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu, o něm rozhoduje soud¹⁰¹ s ohledem na článek 40. odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Soud tak od potrestání upustí.

S výkonem trestu domácího vězení jsou spojené náklady, které jsou s odkazem ustanovení § 152 odst. 2 trestního řádu, upraveny vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR.¹⁰² Ta stanovuje za každý kalendářní den, který odsouzený alespoň z části vykonal, výši nákladů, která je v současné době stanovena na 50 Kč. Odsouzený je povinen celkovou částku uhradit po výkonu trestu, jakmile nabude rozhodnutí, kterým byla tato povinnost stanovena, právní moci. S přihlédnutím k délce stanoveného trestu může soud rozhodnout o povinnosti k náhradě nákladů již po vykonání alespoň jednoho měsíce

99 Srov. §37 odst. 2 trestního zákona

100 Srov. §334f odst. 3

101 Srov. §334f odst. 1

102 Vyhláška č. 458/2009 Sb.

trestu. Otázkou zůstává, zda náhrada nákladů odsouzeným nepovede k zúžení možných vhodných pachatelů pro uložení tohoto trestu.

10. Elektronický monitorovací systém

S kontrolou výkonu trestu domácího vězení je spojen elektronický monitorovací systém, který má zvýšit efektivitu trestu a usnadnit kontrolu odsouzeného. Náš právní řád, kromě osobních návštěv probačního úředníka, s tímto druhem kontroly výslovně počítá.¹⁰³ S elektronickým sledováním se započalo v USA na počátku 80. let a za několik let se rozšířilo také do Evropy, zejména do Anglie a Walesu. Před samotným elektronickým monitoringem se používala hlasová kontrola odsouzeného prostřednictvím pevné linky. K tomu bylo ale zapotřebí znát hlasový projev odsouzeného, a proto se od tohoto typu kontroly upustilo.¹⁰⁴ V dnešní době se používají dvě hlavní technologie: systémem tzv. první generace je systém pasivního a aktivního dozorcího systému a systém tzv. druhé generace využívá GPS¹⁰⁵.

Pasivní systém, nazývaný také jako „programovaný kontaktní systém“ je starším typem, než aktivní. V podstatě se jedná o vylepšení původní hlasové kontroly odsouzeného. Tento systém se skládá s kódovacího zařízení, které je umístěno na kotníku či zápěstí odsouzeného, dále z potvrzujícího boxu připojeného k pevné lince a počítače, který se nachází na dozorcím místě, tedy v místě provozovatele zařízení. Kontrola probíhá tak, že počítač je naprogramován k nahodilým telefonátům v obydlí odsouzeného, který musí navázané telefonické spojení potvrdit svou přítomností, prostřednictvím přiložení zařízení, které má na svém těle. Počítač zaznamená všechny ohlášení a stejně tak případy, kdy se osoba neohlásí. Tento systém umožňuje i jiné ověřovací metody. Hlasové ohlášení spočívá v povinnosti odsouzeného nahrát nejprve svůj hlas do paměti počítače, který při následné kontrole umí lehce rozeznat, zda se jedná opravdu o osobu vykonávající trest. Podobně funguje i vizuální kontrola, kdy je při kontrole pořízena fotografie odsouzeného, jehož identitu potvrdí obsluha systému. Výhodou jsou menší náklady na pořízení a možnost zjistit o pachateli více informací, především díky vylepšení o možnost dechové zkoušky, která rozpozná, zda odsouzený nepožíval alkohol. Na druhou stranu tento systém nemonitoruje odsouzeného nepřetržitě

103 Srov. §334b trestního řádu

104 Navrátilová, J. Trest domácího vězení. Bulletin advokacie. č. 10/2009

105 Global Positioning System, který k určení polohy využívá družice obíhající kolem Země

a tak není jisté, zda se v době, kdy kontrola neprobíhá, opravdu nachází v určeném obydlí.

Aktivní dozorcí systém, neboli tzv. „stálý signální systém“, se skládá s vysílačky umístěné na těle pachatele, nejčastěji na kotníku, dále z přijímací jednotky nacházející se v domě odsouzeného a počítače v místě provozovatele. Vysílačka v tomto případě naváže s přijímací jednotkou signál, který je nepřetržitě zaznamenáván a informace jsou posílány do centrálního počítače provozovatele. Systém je nastaven tak, že počítač má na základě rozhodnutí soudu naprogramovanou dobu, kdy je odsouzený povinen se v určeném obydlí zdržovat a po tuto dobu zaznamenává jeho pozici. Pokud se osoba mající náramek vzdálí více, než je povoleno, je takové porušení oznámeno provozovateli. Tento systém poskytuje nepřetržitou kontrolu po dobu výkonu trestu a nevyžaduje tolik osob na obsluhu. Signál je možné šířit nejen přes telefonní linku, ale i přes radiové vlny, tudíž o nepřítomnosti odsouzeného může být případně ihned informována policejní hlídka. Bohužel takové zařízení je na rozdíl od pasivního systému náchylnější na rušení frekvence jinými objekty a navíc je i energeticky náročnější. Objevují se i kombinované systémy, které využívají technologii aktivního i pasivního zařízení. Pokud je tedy přerušen signál (stálý signální systém), musí se odsouzený bezodkladně ohlásit hlasovou nebo vizuální kontrolou.

Sledování pomocí satelitu je kontrola výkonu domácího vězení budoucnosti. Pomocí malého zařízení na těle odsouzeného je nepřetržitě s přesností na metry sledován jeho pohyb, aniž by bylo zapotřebí umístit zařízení v jeho obydlí. Tento způsob kontroly je vzhledem k jeho nedostatečnému rozvoji zatím využíván omezeně. Pokrytí není zcela dostatečné, zejména pak v budovách. Kromě toho je zde etický problém, respektive možnosti rizika zneužití zařízení, protože by byl zaznamenáván jakýkoliv pohyb osoby, tedy bylo by možné určit její polohu, aniž by měla povinnost se zdržovat ve svém domově. Tento systém je samozřejmě nákladnější než předchozí zmíněné možnosti. Na druhou stranu by byl velice vhodný pro určitý typ pachatelů, které by bylo nutné monitorovat nejen vzhledem k tomu, zda se nachází v určeném bydlišti, ale také při porušení této povinnosti rychle určit jejich polohu.

Jednou z často zmiňovaných výhod elektronického sledování je úspora nákladů. Roční náklady na provoz kontroly trestu domácího vězení představují pouze desetinu

výše nákladů na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody.¹⁰⁶ Někteří autoři však tuto výhodu zpochybňují a považují jí za spornou.¹⁰⁷

Jak již bylo uvedeno výše, trest domácího vězení u nás funguje od roku 2010. Bohužel se zatím nepodařilo zajistit i kontrolu výkonu pomocí elektronického monitorovacího systému. Pravdou je, že otázka zavedení potřebného elektronického sledování je otázkou politickou. Vypsání veřejná zakázka na poskytovatele služeb byla od roku 2009 několikrát pozměněna a celý tendr byl nakonec ministrem spravedlnosti zrušen z důvodu toho, že se elektronické sledování nevyplatí, dokud ve výkonu trestu nebude alespoň 500 odsouzených.¹⁰⁸ Vliv samozřejmě měla i lednová amnestie prezidenta republiky z roku 2013, kdy se vyprázdnily věznice a tím tlak narychlo vybrat dodavatele elektronického sledovacího systému ustal. V současné době se pracuje na vypsání nového výběrového řízení a počítá se s tím, že v prvním čtvrtletí roku 2015 by systém mohl začít fungovat.¹⁰⁹ Proběhly zatím zkušební programy, které měly pomoci vyhodnotit potencionální rizika a připravit probační úředníky na zacházení s elektronickým sledováním v praxi. A to přesto, že zákon počítá ve svém ustanovení s provozovatelem elektronického kontrolního systému.¹¹⁰ Tomu by byla placena celková částka za poskytování jak technického vybavení, tak i personálního zajištění.

V roce 2012 proběhl pilotní projekt „Elektronický monitoring odsouzených“, jenž byl proveden Probační a mediační službou ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti ČR. Bylo vybráno 43 osob odsouzených k trestu domácího vězení a 4 osoby v rámci podmíněného propuštění.¹¹¹ Kontrolní systém byl založen na smíšeném systému (aktivní s prvky pasivního systému) využívajícím radiové vlny, vylepšeném o telefonní připojení prostřednictvím sítě GSM. V případě porušení povinností tak mohou pracovníci monitorovacího centra odsouzeného ihned poučit o nedodržení podmínek. Ve zprávě se dále zdůrazňují určité komplikace při zavádění kontrolního systému do rozlehlejších a členitějších obydlí, které se projevují problematickým vymezením prostoru. Jinak však systém po technické stránce pracoval velice dobře. Důležitým zjištěním bylo spočítání celkových nákladů za jeden monitorovací den, které činí 165

106 Hulán, P., Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku. Právo a rodina. č. 1/2010

107 Krahl, M., Elektronicky hlídané domácí vězení. Právní rozhledy. č. 5/1998

108 <http://euro.e15.cz/profit/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu-862019>

109 <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/266157-skromne-ale-prece-ministerstvo-se-vraci-k-hlidacim-naramkum/>

110 Srov. §334b trestního řádu

111 Srov. §88 Trestního zákoníku

Kč na osobu. Podle ekonomických ukazatelů pak efektivnější je provozování elektronického monitorovacího systému Probační a mediační službou, která je schopna zajistit činnost po technické i personální stránce.¹¹²

11. Probační a mediační služba

Trest domácího vězení je spjat s Probační a mediační službou, která kromě činnosti během výkonu trestu vyvíjí aktivitu i před uložením tohoto trestu, konkrétně vyhodnocuje, zda osoba pachatele je vhodná pro uložení této alternativní sankce. Proto není od věci si institut probace a mediace trochu blíže představit.

Mohlo by se zdát, že vývoj Probační a mediační služby začíná, vzhledem k represivnímu systému trestního práva totalitního režimu před Sametovou revolucí, v České republice až po roce 1989, ale není to zcela pravda. Prvopočátky se datují do doby šedesátých let minulého století, kdy vzniklo ve spolupráci Národního výboru hlavního města Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického při tehdejší generální prokuratuře experimentální středisko postpenitenciární péče, jež pracovalo v rámci projektu „Výzkum faktorů recidivy“. Jeho cílem bylo ověřit v podmínkách velkého města účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu.¹¹³ Sociální kurátoři se zaměřovali na kontrolní činnost pachatelů, kteří si odpykali svůj trest a snažili se je nasměřovat tak, aby nedocházelo k opětovné trestné činnosti. Během normalizačních let se jakýkoliv relevantní rozvoj zastavil až do změn, které nastaly po roce 1989.

Vývoj Probační a mediační služby je po roce 1989 spojen s činností tehdejší občanské iniciativy „Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici“. Svůj podíl má ve zřízení míst probačních úředníků na většině okresních a některých krajských soudů. Je tedy nutné podotknout, že začátky byly spíše formální a nelze hovořit o „probační práci“ v dnešní podobě a hlavním smyslem bylo ověřování činnosti budoucí služby. Nemůže však pominout význam, který to mělo pro získání zkušeností pracovníků, jež byli zejména v Praze a později i v Brně a Karlových Varech přijímáni na základě kvalifikace z oboru sociální práce. Většímu rozvoji v praxi bránily problémy jako

112 Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“

113 Čadová, J., Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. s. 10

nedostatečný prostor pro probační a mediační aktivity, kumulace funkcí u soudů, anebo pochybnosti samotných soudců a státních zástupců o užitečnosti alternativních sankcí vůbec. Kvalifikační problémy byly řešeny projektem „Kvalifikační vzdělávací program pro úředníky a asistenty Probační a mediační služby“, jenž byl v roce 1999 zpracován Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o. s.¹¹⁴ a Institutem pro další vzdělávání soudců a státních zástupců. Toto postupné budování sítě probačních pracovníků na okresních a krajských soudech a výše zmíněná omezení v praxi byla podnětem pro Ministerstvo Spravedlnosti připravit návrh nového zákona o Probační a mediační službě¹¹⁵. Přijetím tohoto zákona bylo dosaženo dosavadního stavu, který odpovídá účelu a funkci činnosti Probační a mediační služby.

Probační a mediační služba je organizační složkou státu, tedy není právnickou osobou, je podřízena ministerstvu spravedlnosti a v jejím čele stojí ředitel. Ředitelství je ústředním orgánem, pod nějž spadají jednotlivá samostatná střediska, která se řídí příslušností soudu, případně v přípravném řízení příslušností státního zástupce.¹¹⁶ Předpoklady pro úředníka pracujícího u Probační a mediační služby jsou bezúhonnost, magisterské vzdělání z oblasti společenskovední a odborná zkouška. Pro práci asistenta je vyžadováno dosažení alespoň středoškolského vzdělání a věku 21 let.¹¹⁷ Pracovníci získávají potřebnou kvalifikaci, zahrnující studium práva, povinností souvisejících s probací a mediací a také odbornou praxi. V rámci hierarchie je probační úředník asistentovi nadřízeným a pověřuje jej plněním určitých úkolů. V rámci jednotlivých fází působí úředník především před vynesením rozsudku. Právě v tomto stadiu je kladen důraz na kvalifikaci úředníka, jenž kromě jiného musí mít dobré komunikační schopnosti včetně odborných znalostí. Pro jeho činnost je tedy typická mediace, na rozdíl od asistenta, který vykonává hlavně probaci, u níž již je trest daný a není zde mnoho prostoru pro jinou, než kontrolní činnost.

Jak už název napovídá, hlavními činnostmi jsou probace a mediace. Mediace má původ v latinském „medius, median“, tedy střed, prostřední.¹¹⁸ V zákoně o probaci a mediaci je mediace definována v § 2 odst. 2 jako: „*mimosoudní zprostředkování za*

114 Nástupce původního Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici

115 Zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

116 Žatecká, E. Postavení a úkoly probační a mediační služby. KEY Publishing s.r.o., 2007. s. 48

117 §6 odst. 2, 3 zák. č. 257/2000 Sb.

118 Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, L. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1 B2

účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.“ Nejedná se o formalizovanou činnost, jelikož taková by bránila hlavnímu účelu mediace. Tím je urovnání vztahu, respektive nalezení řešení konfliktu, který vznikl mezi pachatelem a obětí. Vzhledem k neformálnosti mediace, jsou prostředky mnohem účinnější než ty, jakými disponuje soud, který by jen těžko naplnil požadovaný cíl. Mediace je pak v nejužším slova smyslu dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora.¹¹⁹ Nelze-li takového setkání dosáhnout, pracovník služby má další prostředky jak konfliktní stav urovnat. Takové prostředky musí být přijaty oběma stranami, tedy jak poškozeným, tak obviněným, a s nalezeným řešením musí také souhlasit.¹²⁰ Řešení musí být pak akceptovatelné i z hlediska veřejného zájmu.

Druhou činností je probace, která je spjata s alternativním trestáním a je z hlediska trestu domácího vězení důležitější. Slovo probace pochází z latinského „probare“, tedy zkoušeti, ověřovati. Dle §2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě se probací rozumí: *„organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“ Do probační činnosti se zahrnuje působení probačního pracovníka v rámci tzv. probačního dohledu, soudní pomoci, včasné pomoci, jeho působení při zajištění výkonu trestů jiných než nepodmíněné odnětí svobody, vytváření podmínek pro výkon probačního programu a dále lze v širším smyslu do této činnosti zařadit např. pomoc odsouzenému při vyhledávání práce, jednání na úřadech apod., je-li taková pomoc nutná.¹²¹ Činnost probačního úředníka zvyšuje účinnost výkonu trestu a posiluje naplnění jeho účelu, čímž je zajištění, aby pachatel vedl do budoucna řádný život. Po seznámení s případem pracovník poučí odsouzeného (klienta) o podmínkách dohledu. Poučení musí být vyčerpávající a podané tak, aby klient pochopil své

119 Čadová, J., Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. Probace a mediace. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s.39

120 Srov. §2 odst. 2, věta druhá, zák. č. 257/2000 Sb.

121 Žatecká, E. Postavení a úkoly probační a mediační služby. KEY Publishing s.r.o., 2007. s. 21

povinnosti, způsob jejich plnění a též následky a případné sankce za jejich neplnění. Mezi pasivní nástroje pracovníka například patří poskytování informací klientovi nebo objektivizace sdělených údajů. Osobní kontakt s klientem je nejdůležitějším aktivním nástrojem. V rámci své činnosti je úředníkem vypracován tzv. probační plán. Ten je nejdůležitějším dokumentem pro vedení správné probace. Obsahuje nejen rozbor osoby pachatele, informace o něm a analýzy případných rizik, ale také cíle, které by měly být dosaženy. Úkoly jsou popsány jak z hlediska způsobu splnění, tak z hlediska termínů pro jejich splnění.

V souvislosti s ukládáním trestu domácího vězení má Probační a mediační služba nezastupitelnou roli. Pro uložení této sankce je nejdůležitější posouzení, zda osoba pachatele odpovídá typu vhodnému pro výkon domácího vězení, respektive zda je pravděpodobné, že trest bude vykonán v celém rozsahu. Informace získává soud výslechem obviněného, ovšem tyto informace je třeba nejen ověřit, ale také zpřesnit. To je úkolem probačního úředníka, kterého může soud požádat o tzv. předběžné šetření. Cílem je zjištění postoje obviněného k jeho trestné činnosti či snaze napravit následky, především jeho možnosti k náhradě majetkové škody, ale i nemajetkové újmy. Je třeba zjistit, zda se lze objektivně i subjektivně spolehnout na jeho písemný slib, že bude dodržovat soudem uložené podmínky trestu domácího vězení, tj. zdržovat se v určité době ve svém obydlí na určené adrese.¹²² Za tímto účelem by mělo nejprve dojít k setkání probačního úředníka s osobou odsouzenou k trestu domácího vězení na středisku Probační a mediační služby, následně by ale měl probační úředník navštívit bydliště odsouzeného, které by mělo být místem výkonu trestu, aby se s tímto prostředím seznámil. K této činnosti mají probační úředníci k dispozici formuláře, jež jsou přílohami pokynu č. 4/2010 ředitele Probační a mediační služby. Probační úředníci vedou vlastní spis, který se týká osoby pachatele (obviněného, odsouzeného) a dokumenty v něm obsažené slouží i pro komunikaci především s orgány činnými v trestním řízení. O vhodnosti uložení trestu domácího vězení je vypracováno stanovisko¹²³, které obsahuje údaje o osobních a sociálních poměrech obviněného. Jedná se o jeho rodinnou situaci, zaměstnání a finanční situaci, místo jeho bydliště s detailním popisem obydlí, ale také se zjišťuje sociální zázemí obviněného, jako například jeho volnočasové aktivity či případná účast na bohoslužbách. Důležitou

122 Šámal, P. A kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání, s. 823

123 Příloha č. 3. Pokyn ředitele 4/2010. Probační a mediační služba ČR

součástí je i již zmíněný postoj obviněného, zda si uvědomuje následky své trestné činnosti, zda chce nahradit škodu, jeho ochota podrobit se případným přiměřeným omezením a povinnostem. Projev koncepce restorativní justice můžeme spatřovat i ve stanovisku obětí, které je rovněž obsahem posouzení. Dále je charakterizován celkový průběh komunikace s obviněným. Na konci je pak samotné stanovisko s podrobným zdůvodněním, zda Probační a mediační služba doporučuje trest domácího vězení či nikoliv. Nedílnou součástí je i poskytnutí detailnějších informací ohledně způsobu výkonu trestu domácího vězení a obstarání podpisu obviněného, že souhlasí s uložením trestu domácího vězení. Probační úředník vypracovanou zprávu (stanovisko), která je důležitým podkladem pro následné rozhodnutí, zda je osoba pachatele vhodná pro tuto sankci či nikoliv, předá soudu. Tuto zprávu je soudce povinen si vyžádat, ukládá-li trest domácího vězení trestním příkazem.¹²⁴ Obecně lze konstatovat, že čím dříve se začne s pachatelem spolupracovat, tím lepšího výsledku je dosaženo. S tím souvisí i detailní sledování jednotlivých případů tak, aby nedocházelo k opomíjení osob, pro které je spolupráce s Probační a mediační službou vhodná. Po uložení sankce je hlavní náplní pracovníka kontrola odsouzeného, zda řádně a včas vykonává trest. Kromě toho dohlíží na dodržování podmínek, tedy plnění přiměřených povinností a omezení. Jelikož zatím je výkon prováděn bez elektronického monitorovacího systému, kontroly probíhají formou osobních návštěv. Při této činnosti může pracovník poskytovat odsouzenému další konzultace a véde ho k řádnému výkonu trestu. Konkrétní forma pomoci se samozřejmě bude odvíjet od specifík každého jednotlivého případu, obecně je možno předpokládat, že probační úředník může při výkonu dohledu pomoci odsouzenému při hledání zaměstnání, při vyhledávání programu pro léčbu drogové či jiné závislosti, při hledání psychologické pomoci apod.¹²⁵ Je tedy žádoucí, aby probační úředník měl dobrý přehled o různých sociálních programech pro jeho klienty v jeho regionu, jelikož správné zvolení podpůrného programu může přispět k resocializaci odsouzeného. Kromě toho může případně působit nejen na osobu odsouzeného, ale také na jeho rodinné příslušníky, popřípadě osoby žijící ve společném obydlí. Preventivně tak působí kromě odsouzeného i na jeho okolí a přispívá k předcházení porušování podmínek výkonu. Vzhledem ke snaze posílit restorativní koncepci v našem trestním právu a s tím i souvisejícím nárůstem práce s osobami vykonávajícím trest domácího vězení je nutné

124 Srov. §314e odst. 4 trestního řádu

125 Ščerba, F.; Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 377

posílit personální obsazení Probační a mediační služby ČR. Nutnost zvýšení počtu probačních úředníků zmiňuje i ministryně spravedlnosti Válková.¹²⁶

12. Zahraniční úprava

12.1. Irsko

Irský právní systém stojí na jiných základech než český, přesto se i v něm objevuje podobný trest, jakým je domácí vězení u nás. Jejich sankce je však pojata širěji, respektive se v ní promítají dva druhy sankcí, které jsou u nás upraveny zvlášť. Proto se nejedná jen o domácí vězení, ale o *Restriction on movement order*¹²⁷, která je obsažena v Criminal Justice Act 2006. Sankce v sobě obsahuje dvě omezení. Tím prvním je povinnost zdržovat se na určeném místě, tedy obdoba našeho domácího vězení. I když úprava přímo nemluví o zdržování se v obydlí, nejčastěji je to právě domov odsouzeného, kde musí po určitou dobu pobývat. Druhé omezení, které může být aplikováno samostatně nebo i ve spojení s prvním, je povinnost vyhýbat se konkrétním místům, tedy obdoba našeho trestu zákazu pobytu. Tento druh sankce lze uložit pouze pachateli staršímu 18 let za trestný čin, za něž mu hrozí vězení ve výměře 3 měsíců či více, a jen za taxativně vyjmenované trestné činy. Vzhledem k tomu, že se jedná o „nařízení“ nebo „rozkaz“, pachatel nemusí s uložením souhlasit. Trest lze uložit na maximálně 6 měsíců, přitom však nesmí být povinnost zdržovat se na určeném místě delší než 12 hodin denně. Při stanovení konkrétní výměry soud přihlíží k povaze spáchaného trestného činu, ale také k osobě pachatele a především k jeho zaměstnání a jiným obdobným aktivitám. Spolu s touto sankcí lze uložit podmínky výkonu, které povedou k nápravě odsouzeného. Uzná-li soud za vhodné, může odsouzenému nařídít návštěvy probačního úředníka, který ho povede tak, aby podmínky byly dodrženy. I když se nevyžaduje souhlas odsouzeného, vyžaduje se souhlas majitele místa výkonu, popřípadě i osob, jež pobývají v tomto místě, kde se bude trest vykonávat. Ke kontrole slouží elektronické monitorovací zařízení, které však nemusí být využíváno vždy. Záleží na okolnostech konkrétního případu. Před výkonem je povinností odsouzeného poučit o způsobu výkonu a následcích porušení zákazu. Nedodrží-li odsouzený zákazy, s ohledem na intenzitu porušení soud rozhodne o uložení jiné alternativní sankce nebo

126 Přednáška ministryně spravedlnosti H. Válkové ze 17.3.2014. Právnická fakulta UK

127 Nařízení omezující pohyb

uložení trestu odnětí svobody ve výši, které mu hrozilo. Má však i možnost odsouzenému jen domluvit.

12.2. Itálie

Italská úprava je obsažena v trestním řádu v § 284. Domácí vězení je především využíváno jako alternativa k vazbě, ovšem je možné domácí vězení uložit jako trest, jenž se přemění z trestu odnětí svobody po určité době strávené ve vězení, a nebo se ukládá osobám z důvodu jejich zdravotního stavu, který neumožňuje uložit trest odnětí svobody. Jsou zde samozřejmě výjimky, týkající se velmi nebezpečných osob. Podstata trestu je podobná jako u nás, tedy odsouzený nesmí opustit své obydlí nebo místo poskytující veřejnou péči. Má-li se odsouzený zdržovat v jiném místě než ve svém bydlišti, vyžaduje se souhlas osoby, která v těchto místech bydlí. Soud může nařídít odsouzenému zákaz komunikovat nebo se stýkat s jinými osobami, kromě osob žijících s ním v domácnosti nebo které mu pomáhají. Takové ustanovení se uplatní, je-li institut domácího vězení používán jako alternativa k vazbě. Maximální možná doba pro tento trest se odvíjí od závažnosti spáchaného trestného činu. Soud může, vyžadují-li to poměry osoby, odsouzenému vymezit určitý čas pro výkon jeho povolání a zajištění nezbytných osobních potřeb. Poruší-li podmínky výkonu, spáchá trestný čin.

12.3. Slovensko

Trest domácího vězení byl do právního řádu Slovenska zařazen trestním zákonem¹²⁸ roku 2006. Slovensko má tedy oproti ČR ve zkušenostech s tímto druhem trestu několik let náskok. Stejně tak jako u nás se naši sousedé potýkají s problémy zavedení domácího vězení do praxe. Elektronické monitorování má být spuštěno také od roku 2015. Kromě standardního elektronického sledování, mají být některá zařízení vylepšena o přístroj na testování alkoholu v krvi podle dechové zkoušky. Tímto má být zpřísněn samotný výkon trestu, kdy bude odsouzeným zakázáno požívat alkohol.¹²⁹ Oproti naší úpravě je možné uložit trest domácího vězení pouze v maximální výměře jednoho roku, ale také jen za přečin. Ustanovení trestního zákona žádné další podmínky nestanovuje. Soud tedy nemusí obligatorně zjišťovat povahu a závažnost trestného činu

128 Predpis č. 300/2005 Z. z.

129 <http://m.aktuality.sk/clanok/248166/novinka-v-justicii-aj-slovenski-vazni-budu-nosit-naramky-svoj-trest-si-odpykaju-doma/>

nebo poměry pachatele. V praxi se však tomu nebude moci vyhnout, protože domácí vězení není možné uložit za jakýkoliv přečin a jakémukoliv pachateli. K uložení trestu se nevyžaduje ani souhlas odsouzeného. Ten má ale povinnost se kromě jiného podrobit kontrole technickými prostředky, respektive se zde myslí elektronickému kontrolnímu systému. Vzdálit se během doby, po kterou vykonává domácí vězení může odsouzený jen z vážných důvodů, a pokud k tomu bude udělen předchozí souhlas probačního úředníka. Významnou odlišností slovenské úpravy je metoda přepočtu při přeměně trestu domácího vězení na nepodmíněný trest domácího vězení. Ta je oproti české mírnější, vzhledem k tomu, že stanovuje dva dny nevykonaného trestu domácího vězení za jeden den trestu odnětí svobody. Kontrolu výkonu provádí podle rozhodnutí předsedy senátu provozovatel spravující technický prostředek kontroly nebo probační a mediační úředník. Stejně jako na českém i na slovenském příkladu můžeme pozorovat nutnost zavedení elektronického monitoringu do praxe. V prvních šesti letech fungování trestu domácího vězení byl na Slovensku uložen tento trest pouze ve 197 případech.¹³⁰

12.4. Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Institut nejpodobnější našemu domácímu vězení se ve Spojeném království jmenuje *Home detention curfew*¹³¹; byl zaveden v roce 1999. Na rozdíl od České republiky je užíván po určitém výkonu trestu odnětí svobody a předpokládá se, že tento trest bude uložen každému vězni, jestliže nenaplnuje podmínky, které uložení vylučují. Předně je nutné říci, že se jedná o vězně, kteří byli odsouzeni k trestu v rozmezí 3 měsíců až 4 let, přitom se jim tento trest po úspěšném výkonu zkrátí, podle délky předchozího uloženého trestu. Tím jsou odsouzení dostatečně motivováni, aby dodržovali podmínky této sankce. Jak jsem již zmínil, jsou stanoveny výjimky, kdy se tento trest neukládá. Vězni ze zákona vyloučení jsou ti, kteří spáchali násilné nebo sexuální trestné činy. Pro ostatní platí, že po určité době výkonu trestu odnětí svobody (záleží na délce uloženého trestu), je s nimi zahájen správou věznice proces zjišťující, zda vyhovují podmínkám daným pro dokončení jejich trestu v jejich domovech.¹³² Odsouzení musí být starší 18 let. Další podmínkou je, aby jejich domov zajišťoval řádný výkon tohoto trestu. Nejvyšší možná výměra se liší podle předchozího uloženého trestu odnětí svobody, ale

130 <http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf>

131 Doslovný překlad by zněl jako Zákaz vycházení s domácí vazby

132 Prison service order 6700. dostupné online: <https://www.justice.gov.uk>

pohybuje se v rozmezí 15 až 90 dní. Povinnost zdržovat se v určeném domově musí být minimálně 9 hodin denně. Vězeň uděluje svůj souhlas k podmínkám výkonu trestu, který zahrnuje souhlas s elektronickým monitoringem po dobu výkonu. Poruší-li odsouzený zákaz vycházení, je opět povolán do vězení a propuštěn bude až po dokončení celého výkonu trestu odnětí svobody.

13. Statistické údaje

Za čtyři roky, kdy soud může ukládat trest domácího vězení, zatím nedochází k výraznějšímu uplatnění této sankce. Pokud bychom porovnali první dva roky existence trestu domácího vězení s prvními dvěma roky trestu obecně prospěšných prací, zjistíme, že domácí vězení daleko zaostává. Trest obecně prospěšných prací byl v prvním roce účinnosti, tedy v roce 1996, uložen v 728 případech a v dalším roce došlo v počtu uložení ke zdvojnásobení.¹³³ Oproti tomu trest domácího vězení byl v prvním roce, jako hlavní sankce, uložen ve 114 případech.¹³⁴ V následujícím roce sice došlo také ke zdvojnásobení počtu, ale v absolutních číslech za trestem obecně prospěšných prací výrazně zaostává.¹³⁵ Lze však konstatovat, že každý rok se počet uložených trestů zvyšuje. Výjimkou je rok 2013, který výrazně ovlivnila amnestie prezidenta republiky, která uvolnila tolik potřebná místa v přeplněných věznicích. Pro doplnění, tak amnestií bylo zasaženo 36% všech dosud uložených trestů domácího vězení.¹³⁶ Soudci nyní nejsou tolik pod tlakem pro ukládání trestu domácího vězení, vzhledem k tomu, že kvůli nefungujícímu elektronickému monitorovacímu systému jsou zatím k tomuto druhu trestu spíše skeptičtí. Otázkou stále zůstává, jak se jejich postoj změní poté, kdy bude zavedena elektronická kontrola, které bychom se měli dočkat začátkem roku 2015. Trest domácího vězení je v absolutních číslech nejčastěji ukládán ve výměře 6 nebo 12 měsíců. Právě tyto hodnoty pak určují průměrnou délku výkonu trestu.¹³⁷ Jelikož je domácí vězení specifická sankce, u které musí soud pečlivě zvážit její vhodnost, vykristalizovalo několik trestných činů, za které je nejčastěji tato sankce ukládána. Ve

133 Novotný O., Zapletal J a kol.; Kriminologie

134 Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti 2011 (údaje za rok 2010)

135 Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti 2012 (údaje za rok 2011)

136 Analýza Probační a mediační služby ČR

https://www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf

137 Analýza Probační a mediační služby ČR

https://www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf

více jak v každém čtvrtém případě je uložena za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí¹³⁸, následuje trestný čin krádeže¹³⁹.

14. Závěr

Část odborné veřejnosti se domnívá, že trest odnětí svobody neplní dostatečnou výchovnou funkci a nepomáhá k resocializaci pachatelů. Je tomu spíše naopak, když vězni tvoří společenství, z něhož nelze vyvozovat výraznější pozitivní přínos na formování jejich osobnosti. S tímto názorem se ztotožňuji a na základě poznatků, které jsem touto prací získal, si dovoluji tvrdit, že české trestní právo by se mělo přiklonit k restorativnímu pojetí justice, tedy nápravnému. I zde samozřejmě platí, že nic nemůže být chápáno absolutně. Odplata dle mého názoru není hlavním cílem trestání. Musí dojít k nápravě narušených vztahů, především v rovině pachatele a oběti. Důležitým cílem trestu je zabránění dalšího páchání trestné činnosti, jež považuji za stěžejní bod celé nápravy. Důraz musí být kladen na práci s pachatelem. Právě takové požadavky odůvodňují správnost a potřebnost zařazení trestu domácího vězení mezi sankce trestního práva, které mohou být uloženy za spáchání trestného činu.

Trest domácího vězení je dle mého názoru jedinečným druhem trestu, který má svoje místo mezi trestem nepodmíněného odnětí svobody a ostatními alternativními tresty, jako je například trest obecně prospěšných prací. Tento druh trestu považuji za jeden z projevů zásady humanismu v trestním právu. A moderní trestní právo, konkrétně instituty trestání, si nelze bez trestu domácího vězení představit.

Roli tohoto druhu trestu se v poslední době snaží posílit i zákonodárce, který rozšířil možnosti využití domácího vězení. Jedná se o přeměny peněžitého trestu či trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení. Kromě toho lze přeměnit za určitých podmínek trest odnětí svobody na trest domácího vězení. Takové změny považuji za kroky správným směrem, kdy uplatnění trestu domácího vězení je rozšířeno.

Jak jsem již naznačil výše, trest domácího vězení je oprávněně považován za nejpřísnější z alternativních trestů, a proto zaujímá místo mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody, když omezuje svobodu pohybu pachatele, a dalšími alternativními

138 Srov. §337 trestního zákoníku

139 Srov. §205 trestního zákoníku

opatřeními. Přesto, že nelze nijak zpochybnit oprávněnost zařazení domácího vězení do palety druhů trestů, musím konstatovat, že úprava vykazuje určité nedostatky, především pak nedostatky týkající se kontroly výkonu tohoto trestu.

Ve své práci upozorňuji na to, že již samotná maximální délka trestu je zbytečně dlouhá, a to především ve spojení s faktem, že trestní zákoník neupravuje maximální počet hodin během jednoho dne výkonu. Bylo upuštěno od obecného vymezení časového intervalu a je nyní pouze na uvážení soudu, jaký počet hodin zvolí. Tímto došlo k nepřiměřenému zpřísnění sankce, když je možné uložit povinnost zdržovat se v obydlí dvacet čtyři hodin denně po dobu dvou let. To jistě není hlavním účelem tohoto trestu, který směřuje k nápravě pachatele, zahrnující jeho resocializaci, které nelze dosáhnout jeho úplnou izolací. Soudy se však pravděpodobně budou nadále řídit zavedenou praxí vycházející z časového vodítka, poskytnutého před novelizací. Nedostatek také vidím v nemožnosti změnit rozhodnutí o době zdržování se v určeném obydlí tak, aby mohlo být překročeno časové vymezení za jeden týden, přičemž další týden bude v překročeném rozsahu zkráceno.

V této práci docházím k závěru, že trest domácího vězení jako takový je trestem, který vyžaduje detailní posouzení osobnosti pachatele. Nelze jej uložit komukoliv a za jakýkoliv trestný čin. Osobně si dovedu představit ukládání za trestné činy nenásilného charakteru. Praxe však ukazuje, že k jeho využívání dochází hlavně u trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 337 trestního zákona.

Kombinace uložených přiměřených povinností a opatření s osobní kontrolou prováděnou probačním úředníkem může vést k dostatečné nápravě pachatele. Mezi další výhody ukládání tohoto trestu se řadí zachování sociálních vztahů a pracovních návyků, které jsou pro dosažení účelu tohoto trestu nezbytné. Neztotožňuji se s názory, že trest domácího vězení může spíše zhoršit vztahy s ostatními rodinnými příslušníky. Z tohoto důvodu je žádoucí, aby byly co nejúplněji zjištěny poměry pachatele a závažnost spáchaného trestného činu. K řádnému výkonu slouží i podmínka souhlasu odsouzeného s uloženým trestem. Podmínka souhlasu i ostatních osob žijící společně s odsouzeným by byla více než vhodná, když je tento trest kromě jiného zaměřen na zachování zejména rodinných vztahů.

Určité nedostatky má i přeměna trestu domácího vězení na trest odnětí svobody, především ne zcela jasná formulace „porušení sjednaných podmínek“, když u tohoto

trestu nedochází k žádné formální dohodě o podmínkách. Obecně však lze říci, že přeměna domácího vězení se jeví jako vhodné řešení při porušení výkonu trestu. Oproti starší úpravě, kdy soud rozhodoval i o náhradním trestu, je více spravedlivé, když odsouzený vykoná pouze zbývající počet nevykonaných dnů odnětím svobody. A to i přesto, že tento způsob může snižovat vůli odsouzeného k výkonu celého trestu.

Na základě mého zjištění musím konstatovat, že zásadní roli při ukládání tohoto trestu hraje Probační a mediační služba. Úkolem probačního úředníka je zjistit vhodnost pro jeho uložení. Nezastupitelnou roli mají i při výkonu trestu, a to nejenom v rámci jeho kontroly. Je nutné zvýšit počet probačních úředníků a posílit i materiální složku Probační a mediační služby. K účinnosti a dosažení účelu trestu domácího vězení je potřebné především personální zázemí, které oproti počtu příslušníků Vězeňské služby je zcela nedostatečné, zvláště když zákonodárce počítá s širším uplatněním tohoto druhu trestu. Ruku v ruce s kvantitou musí jít samozřejmě i kvalita, tedy důraz na požadovanou kvalifikaci a odbornost.

Achillovu patu trestu domácího vězení vidím v nedostatečné kontrole výkonu trestu. Současný způsob namátkových kontrol není efektivní a stěží lze vůbec hovořit o kontrole. Za současných podmínek může dojít ke zlepšení situace širším využitím elektronických komunikačních prostředků, jako je například „Skype“, kdy lze dostatečně identifikovat (oproti telefonické kontrole) odsouzeného bez nutnosti osobní návštěvy pracovníka Probační a mediační služby. Taková možnost se uplatní pouze v omezeném rozsahu, kdy se vyžaduje dostatečné internetové připojení osoby ve výkonu trestu. Více než nutností je tedy zavedení elektronického monitorovacího systému, který teprve přemění domácí vězení na efektivní druh trestu a zvýší počet jeho ukládání. Podle posledních informací má být plně uveden do provozu v prvním čtvrtletí roku 2015. Poté, co výsledky pilotního projektu ukázaly, že ekonomičtější bude provozování elektronického monitoringu Probační a mediační službou, se osobně přikláním k této variantě a jejímu upřednostnění před provozováním soukromou společností. Zavedení tohoto způsobu kontroly však nemění nic na osobním zapojení probačních úředníků a posílení jejich práce s odsouzenými.

I přes drobné nedostatky právní úpravy lze shrnout, že tento trest je vhodný pro určité typy případů a je plnohodnotnou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Osobně jsem zvědav, zda se v následujících letech zvýší počet osob, kterým

byl tento trest uložen. Současná čísla jsou samozřejmě odrazem nedůvěry soudců a státních zástupců v účinnost tohoto trestu vzhledem k ne zcela funkční kontrole. Trest domácího vězení je nezbytnou součástí moderního trestního práva, přičemž pozitiva převyšují jeho drobné nedostatky.

15. Seznam použité literatury a pramenů

Učebnice a komentáře

1. JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné: obecná a zvláštní část. 3. vydání, *Praha: Leges, 2013*
2. JELÍNEK, J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. vydání. *Praha: Leges, 2013*
3. JELÍNEK, J. Novelizace trestního práva v roce 1997. *Linde Praha a.s – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka*
4. JELÍNEK, J. a kolektiv. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 2. vydání. *Praha: Leges, 2011*
5. KALVODOVÁ, V. Zákon č. 168/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář, 1. vydání. *Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012*
6. KRATOCHVÍL, V. a kolektiv. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. *Praha: C. H. Beck, 2009*
7. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kolektiv. Základy kriminologie a trestní politiky. *Praha: C. H. Beck, 2005*
8. MALÝ, K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4. vydání. *Praha: Leges, 2010*
9. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kolektiv. Trestní právo hmotné, Obecná část. 6. vydání. *Praha: Wolters Kluwer ČR. Praha, 2010*
10. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kolektiv. Kriminologie. 3. vydání. *Praha: ASPI, 2008*
11. QUINN, Seán E. Criminal Law in Ireland. 4th edition. *Irish Law Publishing, 2009*
12. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. §315 až 471. Komentář. 7. vydání. *Praha: C. H. Beck, 2013*
13. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. *Praha: C. H. Beck, 2012*
14. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMALOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. *Praha: C. H. Beck, 2011*

15. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. *Praha: C. H. Beck. 2013*

Knihy a sborníky

1. BECCARIA, C. O zločinech a trestech. *Praha: J. Otto, 1893*
2. CONSO, G., GREVI, V., BARGIS, M. Compendio di procedura penale. *Cedam, 2012*
3. ČADOVÁ, J., ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace. 1. vydání. *Praha: Portál, 2010*
4. DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, L. Příručka pro probaci a mediaci. *Praha: SPJ Institut pro probaci a mediaci, 2001*
5. KAWAMURA, G., Strafe zu Hause: die Elektronische Fußfessel. *Freiburg im Breisgan: Lambertus, 1999*
6. Kolektiv autorů. K problematice alternativních trestů a opatření. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997*
7. LATA, J. Účel a smysl trestu. *Praha: LexisNexis CZ, 2007*
8. NOVOTNÝ, O. O trestu a vězeňství. *Academia Praha, 1967*
9. O'MALLEY, T. Sentencing. *Roundhall, 2011*
10. PÚRY, F., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. *Praha: C. H. Beck, 2000*
11. ŠČERBA, F., Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. *Praha: Leges, 2011*
12. VÁLKOVÁ, H. Od vězení k alternativním trestům. In *Ve službách práva. Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky C.H.Beck v Praze. Praha: C. H. Beck, 2003*
13. VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3. vydání. *Masarykova univerzita v Brně, 2006*
14. ZEHR, H. Úvod do restorativní justice. *Praha: SPJ, 2003*
15. ŽATECKÁ, E. Postavení a úkoly probační a mediační služby. *KEY Publishing s.r.o., 2007*

Články v tištěných seriálových publikacích a sbornících

1. HOŘÁK, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*. 12/2005
2. HULÁN, P. Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku. *Právo a rodina*. 1/2010
3. HULMÁKOVÁ, J., ROZUM, J. Aktuální trendy sankční politiky v ČR. *Trestněprávní revue*. 11-12/2012
4. KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*. 8/2007
5. KYSELA, K., VOLEVECKÝ, P. Trest domácího vězení. *Trestní právo*. 7-8/2011
6. KRAHL, M. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 5/1998
7. KUČERA, P., KINCL, M., Ztratí trest domácího vězení smysl? *Trestní právo* 4/2010
8. NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. č. 10/2009
9. ŠČERBA, F., Trest domácího vězení po novele č. 330/2011. *Trestněprávní revue*. 1/2012

Právní předpisy

1. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
2. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
5. Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
6. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě
8. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 300/2005 Zb., trestný zákon, ve znění neskorších předpisů
10. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

11. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
12. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení
13. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady

Internetové zdroje

1. Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu. Dostupné na: http://euro.e15.cz/profit/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu-862019#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink
2. Skromně, ale přece. Ministerstvo se vrací k hlídacím náramkům. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/266157-skromne-ale-prece-ministerstvo-se-vraci-k-hlidacim-naramkum/>
3. Novinka v justicii. Aj slovenskí väzni budú nosiť náramky. Svoj trest si odpykajú doma. Dostupné na: <http://m.aktuality.sk/clanok/248166/novinka-v-justicii-aj-slovenski-vazni-budu-nosit-naramky-svoj-trest-si-odpykaju-doma/>
4. Domácí vězení jako alternativní trest. Dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/domaci-vezeni-jako-alternativni-trest/>
5. Náměstek: Elektronické náramky pro vězně budou v příštím roce. Dostupné na: http://www.denik.cz/z_domova/namestek-elektronicke-naramky-pro-vezne-budou-v-pristim-roce-20140304.html
6. <http://housearrest.com/>
7. <http://www.justice.gov.uk/offenders/before-after-release/home-detention-curfew>
8. <https://www.nao.org.uk/report/the-electronic-monitoring-of-adult-offenders/>
9. <https://www.pmscr.cz/aktuality/nova-ministryne-chce-vice-alternativnich-trestu>

Ostatní

1. ČENTÉŠ, J., Generální prokuratura Slovenskej republiky, Trest domáceho väzenia, dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf>
2. Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti 2011 (údaje za rok 2010). Dostupné na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
3. Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti 2012 (údaje za rok 2011). Dostupné na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
4. Analýza Probační a mediační služby ČR. Dostupné na: https://www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf

5. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné na:
<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>
6. Pokyn ředitele Probační a mediační služby ČR č. 4/2010, kterým se upravuje Metodický postup úředníků a asistentů Probační a mediační služby České republiky v oblasti zajištění podkladů pro možnost uložení a výkonu kontroly trestu domácího vězení
7. A Quantitative and Qualitative Assessment of Electronic Monitoring. The Florida State University, College of Criminology and Criminal Justice, Center for Criminology and Public Policy Research. 2010. Dostupné na:
<http://criminology.fsu.edu/center/p/pdf/EM%20Evaluation%20Final%20Report%20for%20NIJ.pdf>
8. Přednáška ministryně spravedlnosti H. Válkové ze dne 17.3.2014. Právnická fakulta UK

House arrest punishment, its execution and control

Shrnutí / Resumé

Trest domácího vězení, jeho výkon a kontrola

Trest domácího vězení je součástí českého trestního práva od roku 2010. Přestože je již několik let možné tento trest ukládat, v praxi je využíván jen zřídka. Soudci a státní zástupci stále nejsou přesvědčeni o účinnosti tohoto trestu, vzhledem k nedostatečné kontrole jeho výkonu. V mé práci se především zabývám konkrétními ustanoveními upravujícími trest domácího vězení, podmínkami za kterých je možné tento trest uložit a jaké jsou v současné době dostupné prostředky pro kontrolu jeho výkonu.

První kapitola pojednává obecně o teorii trestu, vzhledem k tomu, že vymezení tohoto pojmu je dle mého názoru důležité pro komplexnější pochopení problematiky. V další kapitole definuji základní znaky tzv. restorativní justice, jež má zásadní vliv na institut alternativních trestů, mezi něž domácí vězení řadíme.

Dále se již věnuji konkrétním ustanovením, která tento trest upravují, a to především podmínkám jeho uložení. Tuto trestní sankci lze uložit pouze za přečin v maximální výměře trestu dvou let. Nezbytnou součástí je udělení souhlasu odsouzeným, jež vyjadřuje vůli osoby vykonat trest řádně za podmínek soudem uložených. Výkon trestu spočívá v povinnosti se zdržovat v určeném obydlí po dobu, která byla stanovena soudem.

Kontrola probíhá v současné době osobní návštěvou probačního úředníka. Jak jsem již zmínil výše, stále není funkční elektronické sledování. Proběhl již zkušební provoz v podobě náramků, které je odsouzený povinen mít stále na sobě a které při vzdálení se z místa výkonu trestu vyšlou signál o porušení povinnosti zdržovat se v určeném obydlí. Systémem elektronického monitoringu se zabývám v samostatné kapitole, jelikož tento způsob kontroly je zcela zásadní pro účinnost a efektivnost tohoto trestu.

V závěrečných kapitolách porovnávám právní úpravy ve vybraných státech, kde je podobný trest zaveden a kde již naplno funguje elektronický monitoring odsouzených.

Největším přínosem trestu domácího vězení je pozitivní působení na osobnost pachatele a dle mého názoru je nejúčinnějším nástrojem pro jeho resocializaci. Od příštího roku, kdy se má rozběhnout systém elektronického sledování, bude domácí vězení

plnohodnotným a velice přínosným trestem.

House arrest punishment, its execution and control

House arrest punishment became a part of the Czech criminal law in 2010. Even though it is possible to impose this punishment for several years, it is not so commonly used. Judges and public prosecutors are still not convinced about its efficiency due to insufficient control. In my thesis I am dealing with particular provisions concerning house arrest, conditions for which the punishment might be imposed and with possible mechanism of its control.

The first chapter is about the punishment theory. It is worth mentioning because the definition of this concept is important for deep understanding of the issue. I define the main characters of the restorative justice in followed chapter. This concept has influenced the alternatives punishments into which house arrest comprises.

In the following chapters I am dealing with particular provisions of the house arrest, focusing on the conditions of imposition. This criminal sanction can be imposed for misdemeanour in duration not exceeding two years. Consent of the convicted person is one of the essential conditions. It reflects the will to carry out the punishment duly under the terms imposed by a court. Execution of the house arrest consisting of the obligation to stay in a certain dwelling for a period determined by the court.

The control is based on personal visits by the probation officer. As I mentioned above, the electronic monitoring is not still function. A trial run involving electronic bracelet, which must be worn all the time and which signalize breach of the obligation of staying in a certain dwelling, was already held. This issue is described in a separated chapter for its importance for the house arrest efficiency.

In the last chapter I compare different foreign jurisdictions where this type of punishment already exists and where the electronic monitoring is fully operative.

To conclude I find the house arrest punishment genuinely beneficial because of its positive influence on convicted's personality. In addition I also believe that the house arrest is the most effective instrument for resocialization of a convicted. From the 2015 when the electronic monitoring shall run, house arrest will become complete and beneficial method of punishment.

Klíčová slova, Keywords

Domáci Vězení, Alternativní Tresty, Elektronický Monitoring

House Arrest, Alternatives Punishments, Electronic Monitoring